

Sample

Batch PDF Merger

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Especulació o supervivència?

Índex

1- Introducció.	5
1.1- Justificació	
1.2- Hipòtesi	
1.3- Objectius	
2- Metodologia.	7
2.1- Recerca bibliogràfica	
2.2- Entrevistes	
2.3- Redactat	
2.4- Materials	
2.5- Problemes.	
3- Context històric.	10
3.1- Guerra civil.	
3.2.1- La guerra civil a Catalunya	
3.2- Dictadura franquista.	
3.2.1- La dictadura franquista a Catalunya	
3.2.2- Política autàrquica i pla d'estabilització.	
4- Estraperlo i contraban.	25
4.1- Definicions i origen dels mots.	
4.2- Diferenciació dels mots.	
4.3- Causes.	
5- Estraperlo pels estraperlistes.	30
5.1- Què compraven?	
5.2- On ho compraven?	
5.3- Rutes i transport.	

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

5.4- Organització.	
6- Estraperlo pels “ <i>estraperlejats</i> ”.	50
6.1- Què mancava?	
6.2- On ho compraven?	
6.3- A quin preu ho compraven i d’ on treien els diners?	
7- Estraperlo per les autoritats.	57
7.1- Quines penes eren les marcades?	
7.2- Com solien actuar les autoritats davant l’estraperlo i el contraban.	
7.3- “ <i>Xivatassos</i> ” a l’ordre del dia.	
8- Conseqüències a la comarca.	62
9- Curiositats.	64
10- Conclusió.	67
11- Bibliografia.	70
11.1- Webgrafia	
11.2- Bibliografia	
12- Annexos.	72

1.- Introducció.

En un primer moment, quan em van dir que hauria de fer un treball de recerca, vaig començar a trencar-me el cap pensant quin seria el tema.

Finalment, vaig arribar a la conclusió que el faria sobre la història contemporània de Catalunya, però, quan li vaig presentar a la meva tutora em va dir que era un treball massa extens que no podria analitzar amb concreció i em va demanar que pensés en alguna cosa més concreta.

Al cap d'uns dies, quan hi vaig tornar anar a parlar encara no tenia clar sobre què el podria fer i llavors ella em va donar un cop de mà, em suggerir una sèrie de temes referents a la història, els quals havien estat importants en les nostres contrades i entre ells hi va aparèixer una paraula: *estraperlo*. En aquell moment no tenia ni idea de què era això, però, quan m'ho va explicar, de seguida va despertar la meva curiositat i em va sonar haver-ne sentit algunes anècdotes.

Finalment, i després de mirar-m'ho a casa, vaig decidir triar-lo.

1.- Justificació.

Com acabo de comentar, el tema va aparèixer gairebé per casualitat però de seguida va cridar la meva atenció i al final em vaig decidir gràcies a molts factors. El que més hi va influir va ésser que es tracta d'un tema polític i econòmic, les dues carreres que més m'interessen.

A més a més, una altra raó d'importància per a la meva elecció va ésser que sempre m'ha interessat la dictadura franquista, ja que penso que és un tema que avui en dia encara no s'ha superat i que s'ha d'analitzar per arribar a superar-lo.

2.- Hipòtesi.

La meua hipòtesi i fil conductor és analitzar l'estraperlo i el contraban com dues activitats il·legals que l'únic que busquen és la supervivència. Per tant, on vull arribar en el meu treball és a descobrir si jo tinc raó de formular aquesta hipòtesi i si són dues formes de supervivència o, si per contra són simplement una forma d'especulació per lucrar-se.

3.- Objectius.

Els objectius que m'he marcat per aquest treball són el de resoldre la hipòtesi plantejada, conèixer bé els productes amb els quals es feia el contraban, conèixer les rutes que seguien, els preus en què venien els productes i els comportaments de les autoritats referents a aquest tipus de comerç il·legal.

Finalment, alguns dels objectius que m'he marcat no són col·laterals al treball ja que m'interessava saber com anava reaccionant la gent davant l'abús de les autoritats, com es vivia en una situació d'un govern totalitari i que no tenia cap consideració pels ciutadans (més concret un sector d'aquests) i, finalment, m'interessava conèixer quines haurien estat les idees que haurien portar Catalunya a la situació en la qual es trobava.

2.- Metodologia.

En aquest apartat m'agradaria explicar la forma com he anat configurant el treball i els sistemes que he fet servir en alguns dels seus aspectes importants. També he volgut comentar les dificultats que m'he anat trobant al llarg del treball i la forma com les he plantejades.

1.- Recerca bibliogràfica.

Aquest és l'apartat al qual més temps he dedicat i que finalment m'ha ajudat més a l'hora d'estructurar i fer el treball, ja que és d'on he tret la major part de la informació.

La primera feina que vaig tenir va ser trobat els llibres adequats per a poder realitzar l'estudi de forma acurada. Per trobar-los, vaig anar a la Biblioteca a preguntar, a l'arxiu municipal de Figueres, els vaig buscar per Internet i alguns altres me'ls van recomanar en algunes entrevistes.

Un cop vaig tenir els llibres, en vaig fer una primera lectura, assenyalant les pàgines en les quals hi havia informació útil per estructurar el treball. Després de llegir-los i d'haver assenyalat aquestes pàgines, vaig fer-me una fotocòpia i en vaig fer una segona lectura, on ja vaig assenyalat d'una forma acuradament la part que m'interessava i vaig acotar a quin aspecte del treball aniria destinada.

Aquest ha estat el meu mètode de recerca bibliogràfica.

2.- Entrevistes.

Abans de començar, voldria comentar que vaig fer dues entrevistes més de les que apareixen reflexades al treball. Aquestes van ésser a dos historiadors (Pere Gifre i Lluís Serrano), als quals vaig demanar ajuda orientativa i que em proporcionessin consells de llocs on treure informació. Em van ser de molta ajuda.

Amb l'apunt ja tancat, explicaré el sistema que vaig seguir amb les entrevistes. Primer de tot vaig anar per alguns pobles buscant persones que coneguessin el tema i amb les quals em pogués entrevistar. Un cop trobades, ja fos de forma directe o a través de contactes, vaig

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

concertar les dates de les entrevistes en alguns casos i, en d'altres (com és el cas exclusiu de Portbou), les vaig fer al mateix carrer (aleshores van ésser unes preguntes molt més generals).

A continuació, i amb l'estructura del treball ja pensada i les futures entrevistes ja pactades, vaig redactar les preguntes més adients per a poder aconseguir la informació més precisa per a cada entrevista.

Finalment, i amb les entrevistes ja fetes, vaig passar-les a net i en vaig extreure les idees que més m'interessaven de cadascuna d'elles.

3.- Redactat.

Aquest és l'apartat al què he dedicat més temps. La primera feina que vaig realitzar va ser l'estructura del treball i la forma com l'enfocaria. Finalment, i després de dos o tres maneres d'enfocar-lo, em vaig decidir a veure-ho des dels tres punts de vista possibles: 1- els que feien el contraban i l'estraperlo, 2- els que compraven aquests productes i 3- les autoritats, que eren les encarregades de controlar aquestes activitats il·legals.

Un cop decidida l'estructura, vaig fer l'índex que més s'hi esqueia i, seguidament, vaig anar realitzant punt per punt fins que, al final, vaig ajuntar-los tots per a formar part del mateix treball.

4.- Materials.

En aquest apartat m'agradaria comentar tots els materials que he emprat.

Per tant, a part dels llibres que he explicat en l'apartat 1, he seguit el mateix sistema de treball per les enciclopèdies i diccionaris que he utilitzat, com per a fer el buidatge del Butlletí Oficial de la Província de Girona i pels diaris i revistes que he trobat relacionades amb el tema. En definitiva, he hagut de cercar la informació que m'interessava i després de diverses lectures redactar-la en forma d'annexos o en el treball mateix.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

A part de tots els materials físics, també he utilitzat el Word, el Paint per a retallar algunes fotografies i d'altres, la càmera de fotografiar i l'escàner per a poder dotar d'imatges el treball: cartilles de racionament i altres documents de l'Arxiu Municipal de Figueres.

5.- Problemes.

Aquest apartat m'agradaria comentar els principals problemes que m'he anat trobant. En la majoria dels casos, són referents a la dificultat per a trobar informació concreta. Al cap i a la fi, aquest ha estat el principal escull, ja que no es pot fer un treball d'història quan, en una intensa recerca històrica resulta que no trobes les dades tant concretes com t'agradaria, i has de recórrer a l'exemplificació amb els continguts que més informació has trobat i has de tendir a la generalització.

Tot i això, al final vaig poder solucionar aquest problema amb la lectura de més llibres i revistes i anant a l'Arxiu municipal de Figueres, juntament amb els consells de la meva tutora i les entrevistes orientatives que he esmentat en l'apartat 1.

3.- Context històric.

En qualsevol treball històric, un dels punts més importants és el context, perquè així pots conèixer els antecedents i el moment que es vivia en l'època de la qual es parla. D'aquesta manera pots veure d'on sorgeix el tema del que tractes, quines eren les condicions que van fer que el conflicte s'agreugés o millorés i pots veure les solucions que van portar a la seva resolució. En el meu treball no és pas diferent, ja que analitzant d'on sorgeixen l'estraperlo i aquest contraban tant salvatge (perquè de contraban sempre n'hi havia hagut), és essencial per donar al meu estudi una visió més àmplia i de més qualitat, a més de fer el treball molt més entenedor per les persones que no coneixen a fons aquest moment històric. En definitiva, per a poder parlar dels aspectes principals del treball no puc obviar els fets que els originaven i feien que l'estraperlo i el contraban perduressin en el temps i passessin a formar part de la vida quotidiana de molts alt empordanesos.

Per tant, en el context històric he cregut necessari parlar de dos fets en concret que van ser els desencadenants d'aquestes dues maneres de sobreviure o d'enriquir-se: la Guerra Civil Espanyola i la primera part del franquisme, fixant-me molt en la era política econòmica. Finalment, dir que, per fer-ho he donat bastant importància a la visió d'aquestes dues èpoques a Catalunya, ja que si el treball és de l'Alt Empordà no podia obviar el punt de vista i la situació de Catalunya en general en aquells moments tant difícils.

A l'hora d'establir el context històric l'he ordenat cronològicament, i, per tant, començaré parlant de la guerra civil.

1. Guerra civil espanyola (1936-1939).

La guerra civil va tenir el seu inici entre els dies 18 i 19 de juliol del 1936 i va acabar l'1 d'abril de l'any 1939. La principal causa d'aquesta van ésser les tensions acumulades al llarg dels anys entre les forces polítiques de la dreta i l'esquerra i que finalment van esclatar en una

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

guerra el juliol de l'any 1936. El punt d'inici va ser un cop d'estat comandat per la dreta en contra del partit governant, elegit democràticament aquell mateix febrer, el Front Popular¹.

La guerra va ésser possible perquè el cop d'estat no va ser acceptat a tots els llocs, i per tant hi va haver una divisió dins d'Espanya entre els nacionals (els que havien estat encarregats de dur a terme el cop d'Estat, és a dir, la dreta) i els republicans (els que estaven a l'altre bàndol i que estaven en contra del cop d'estat, és a dir, l'esquerra).

Els nacionals, comandats pel general Franco² van imposar un règim feixista i van carregar durament contra tota l'esquerra, i els republicans van seguir fidels a les institucions de la República, dirigides pel Front Popular, i com a antagonistes dels nacionals van reprimir els sectors dretans.

Tot i que pel nom de guerra civil, es tingui la imatge d'una guerra que només va tenir importància en les nostres contrades, no va ésser pas així ja que va tenir importància també fora de les nostres fronteres. Això es deu a la situació del moment a Europa, en què hi havia tres tipus de polítiques i estats: el comunisme, les democràcies liberals i el feixisme. I dins aquest context Espanya no era menys, ja que en aquesta guerra hi havia la lluita entre aquestes tres ideologies: el feixisme (ideologia en expansió a Europa representada per Itàlia i sobretot Alemanya) representat pel bàndol nacional i Francisco Franco; les democràcies liberals representades pels republicans; i el comunisme representat pels sectors més radicals de les esquerres. És per això que aquesta guerra no va deixar a ningú indiferent ni a Espanya ni a la resta d'Europa. En un petit territori s'enfrontaven en una lluita les tres ideologies polítiques més importants del moment a Europa, i és a causa d'això que a Espanya van venir altres països a lluitar, ajudant al bàndol republicà o al feixista; altres van prendre postures

---

¹ **Front Popular.** Front comú propugnat per la tàctica política dels moviments socialista i comunista, de caràcter defensiu i que reuneix les organitzacions de la classe obrera, dels camperols i de la petita burgesia urbana i liberal a fi de frenar l'avanç del feixisme i del nacionalsocialisme. Es materialitzà per primera vegada pel juliol del 1934, amb l'aliança del partit comunista i del partit socialista francès (SFIO). Consagrat pel setè congrés de la Internacional Comunista (juliol-agost del 1935) com a exponent de la tàctica del moviment comunista mundial, el front popular prengué formes diverses segons els estats, si bé a Europa es manifestà, sobretot, en pactes electorals, que triomfaren a Espanya (febrer del 1936) i a França (comunistes, socialistes, radicals i altres pel maig del 1936).

² **Francisco Franco Bahamonte (1892-1975).** Fou el cap dels nacionals durant la Guerra Civil espanyola en la que s'imposà i després passà a ser el cap de govern d'Espanya. Era el cap de govern en una dictadura que portava el seu nom, Franquista.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

neutrals per no tenir problemes; i altres van enviar suport moral o ajuts militars, o en forma de queviures i demés.

Per a poder entendre el desenllaç final de la guerra, s'han de tenir molt presents la unió i l'organització militar dels bàndols:

Per una banda, els nacionals anaven tots a una a la consecució del seu objectiu: derrocar el govern republicà i imposar el seu règim feixista. A més, el seu èxit també s'explica per la unitat a l'hora de la direcció política i militar que van mostrar (el poder va recaure sobre Franco) i per l'ajut de les altres dues potències feixistes europees, Itàlia i Alemanya.

D'altre banda, els republicans podríem dir que van tenir dues vessants ideològiques (comunistes i liberals) que van provocar una desunió dins el grup, lluites internes per acaparar el poder i uns objectius diferents a assolir per cada vessant. A més, a nivell militar també va estar dividida entre l'exèrcit i les milícies populars³ i això va provocar una descoordinació major.

Totes aquestes divisions van ser les causes del fracàs de les esquerres, a més de que no poder comptar amb l'ajut internacional exceptuant el de la URSS i el de les Brigades

---

³ **Milícies populars.** Nom donat durant la guerra civil espanyola de 1936-39 a forces compostes per elements civils armats que generalment disposaven d'assessors militars i foren organitzades pels grups polítics d'esquerra i les organitzacions sindicals. Tingueren en els primers mesos un important paper, puix que permeteren de fer cara a la rebel·lió militar. Al Principat, hom intentà de centralitzar l'esforç de guerra a través del Comitè de Milícies Antifeixistes, però, de fet, cada agrupació política creà les pròpies columnes. Les organitzades pels anarcosindicalistes, comandades una per Durruti (amb Pérez Farràs com a assessor militar) i l'altra per Antoni Ortiz, que marxaren al front d'Aragó el 23 i el 24 de juliol de 1936, foren seguides per les del POUM, manades per Josep Rovira i Jordi Arquer, i del PSUC (Lluís del Barrio i Àngel Estivill) i posteriorment la columna Macià-Comanys (sota el comandament de Pérez-Salas). Altres columnes de milícies foren les anarquistes Ascaso, Aguiluchos i Rojo y Negro, les Milícies Alpines (influïdes per ERC) o la del capità Bayo, que intentà la reconquesta de les Balears. Al País Valencià, juntament amb l'existència d'un Comitè Executiu Popular, foren especialment notòries les milícies organitzades per la CNT i els anarquistes (columna Torres-Benedito, Columna de Hierro, Fernández Bujande, etc), que intervingueren en el front de Terol. Tanmateix, tant per raons polítiques com d'eficàcia militar, hi hagué aviat per part del govern —de la República i de la Generalitat— diferents intents de militarització. La Generalitat, fracassat l'intent de creació d'un Exèrcit Popular de Catalunya pel desembre del 1936, acordà la implantació del comandament únic i la incorporació de les milícies catalanes a l'Exèrcit Popular creat pel govern republicà central per decret de l'octubre del 1936 (febrer del 1937).

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Internacionals⁴, ja que les grans democràcies Europees tenien por que la guerra civil espanyola traspasés les fronteres espanyoles i per això es van declarar neutrals.

Finalment, la guerra civil va tenir un clar bàndol victoriós: el nacional. A partir de l'Abril del 1939 Franco va agafar tot el poder i va imposar el règim franquista en forma de dictadura. A més, va practicar una forta repressió contra els vençuts que va provocar l'empresonament i la mort pels menys afortunats i l'exili pels altres.

En definitiva, les dues Espanyes van quedar unificades en una, però aquesta derrota no va arreglar les diferències, sinó que va permetre que el bàndol guanyador visqués amb normalitat en detriment del bàndol vençut que va patir una forta repressió durant els 36 anys que va durar la dictadura franquista.

1.1. La guerra civil a Catalunya.

Durant la guerra civil espanyola, el govern de la Generalitat de Catalunya va donar suport en tot moment a la República. El 19 de juliol del 1936 es va produir l'aixecament militar de Barcelona, tot i que aquest aixecament militar va ser un fracàs en el territori català gràcies a la resistència de les forces de la Generalitat i a les milícies populars.

Les milícies populars, controlades per la CNT-FAI⁵ van ésser les organitzadores de la resistència i al 21 de juliol del 1936 van crear el Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya (*peu pàgina) el qual en va agafar el poder i va comandar la revolució. De seguida la CNT-FAI va iniciar una revolució socialista amb accions com les col·lectivitzacions de fàbriques, amb la resposta de la Generalitat del Decret del 24 d'Octubre de 1936 per a frenar-ho.

---

⁴ **Brigades Internacionals.** Foren unitats militars formades per voluntaris d'esquerra vinguts d'arreu del món per lluitar contra el feixisme en la Guerra Civil Espanyola, a favor de la República i en contra dels militars insurrectes del general Franco reforçats pels règims totalitaris d'Alemanya i Itàlia.

⁵ **Confederación Nacional de Trabajo (CNT) i Federació Anarquista Ibèrica (FAI).** Són una unió confederal de sindicats d'ideologia anarcosindicalista d'Espanya adherida a l'AIT. La primera fou creada a Barcelona al 1910 i al segona a Sèller, València, el 1927.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

La divisió que es va crear a les esquerres catalanes entre la CNT-FAI i el POUM, partidaris de la revolució, i la resta de partits (ERC, Estat Català, PSUC, etc), que posaven per davant la participació en la guerra, va esclatar de forma violenta el maig del 1937 a Barcelona. Mentre hi havia aquestes baralles a “dins de casa”, fora, la guerra se seguia desenvolupant i s'acostava cada cop més a Catalunya.

Com que Catalunya era el territori més ben protegit i més impenetrable, va rebre atacs per part de l'aviació de Mussolini i a més va acollir en les seves contrades tots els revolucionaris que fugien d'aquelles parts d'Espanya que el bàndol nacional “conqueria”.

Els dies cada vegada eren pitjors a Barcelona; hi havia el famós racionament d'aliments i el mercat negre provocat per l'escassetat d'aliments o el seu preu elevat, cosa que es repetia molt sovint. Les sirenes alertaven d'atacs aeris, els refugiats ja no sabien ni on amagar-se, s'intentava trobar informació a la ràdio... la guerra provocava un nerviosisme insofrible ja que se sabia que estava viva i no se sabia quan acabaria; la gent estava patint i tenia por.

D'altra banda, l'Exèrcit Popular juntament amb les Brigades Internacionals estaven actuant sobretot en el front d'Aragó, però el moment més rellevant va ésser quan les tropes enemigues arribaren al Mediterrani, la qual cosa provocà l'aïllament de Catalunya el 15 d'abril del 1938. Llavors hi va haver la resposta catalana i de l'Exèrcit Popular, que va decidir plantar cara a l'exèrcit nacional a la Batalla de l'Ebre⁶, però malauradament la batalla es va perdre i l'ocupació va arribar a Catalunya (desembre 1938- febrer 1939).

En conclusió, Catalunya havia sortit derrotada de la guerra i les conseqüències van ser dramàtiques; alguns afortunats van poder fugir exiliats a països com Mèxic, Argentina o França però els que van córrer menys sort van ser empresonats, o van morir executats o van ser depurats⁷.

---

⁶ La **batalla de l'Ebre** fou un intens combat entre les tropes republicanes i els exèrcits franquistes. El 25 de juliol de l'any 1938^[1] s'inicià el que es convertiria en el definitiu enfrontament de la Guerra Civil Espanyola. Les terres del Matarranya, la Ribera d'Ebre, el Baix Ebre i la Terra Alta havien de veure la major acumulació de forces combatents de la història de Catalunya i es van amargar amb la sang de desenes de milers d'homes que hi van morir. L'Ebre es tornà a convertir en línia de foc com ja ho havia estat en tantes altres guerres del passat.

⁷ **Depuració.** Acció política encaminada a mantenir i a garantir l'homogeneïtat político-ideològica d'un règim polític mitjançant l'eliminació dels membres considerats perillosos i desafectes.

2.Dictadura franquista (1939-1975).

La dictadura franquista va des de l'any 1939 fins al 1975, però pel tema del treball només explicaré des del 1939 fins al 1959, és a dir, els dos primer períodes de tal dictadura.

El general Franco, que va ser el comandant del bàndol guanyador de la guerra civil va imposar un regim dictatorial d'ideologia feixista. El sistema que funcionava a la "zona nacional" durant la guerra es va estendre a tota Espanya l'any 1939. El règim franquista rebia el suport de les grans fortunes espanyoles i de les vessants més conservadores, com ara: terratinents, l'oligarquia financera i industrial i la major part de l'església catòlica. El nou estat tenia com a pilars ideològics bàsics ser: antiliberal, anticomunista, totalitari, catòlic i nacionalsindicalista.

Durant el franquisme podem distingir quatre grans períodes, dels quals jo, com he dit abans, només n'explicaré els dos primers:

- El primer període que va des del 1939 fins al 1951, són anys d'autarquia econòmica (vegeu punt 3.2.2). Com en la majoria de règims totalitaris, el franquisme intenta superar la postguerra tancant-se en si mateix, per ideals i perquè rebutja tot el que és exterior. En els primers anys el govern actua de forma repressiva políticament parlant, i en els temes de cultura prohibeix tot el que se'n va una mica del que ells pensaven. L'objectiu d'això era eliminar qualsevol manifestació democràtica i intentar imposar els principis de la ideologia franquista.

Els fets més rellevants d'aquest període podrien ser la constitució a Barcelona del Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques l'any 1939⁸, data en la què també es va establir la cartilla familiar de racionament⁹. Quan es va iniciar la Segona Guerra

---

⁸ **Ley de Responsabilidades Políticas.** Llei promulgada el 9 de febrer de 1939, que permetia de perseguir els sospitosos d'haver defensat la causa republicana. Va tenir caràcter retroactiu des de 1934. En realitat, la llei declarava il·legals a posteriori activitats que quan es van fer eren perfectament legals. Amb aquesta llei a la mà, la Dictadura va jutjar per procediments militars, en judicis sumaríssims, moltes persones, acusades de rebel·lió militar.

⁹ **Racionament.** Control de la demanda de determinats articles —generalment destinats a cobrir necessitats bàsiques de consum personal— degut a circumstàncies excepcionals o a l'escassetat continuada de l'oferta. És assignada a cada consumidor una ració dels productes objecte de racionament. De vegades es diferencien diversos tipus de racions en funció de determinats treballs, de l'estatus

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Mundial , Espanya es va declarar neutral. L'any 1941 es funda l' INI (Institut Nacional d'Indústria)¹⁰. Un dels fets més rellevants va succeir l'any 1945 quan hi va haver la creació de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) la qual va excloure Espanya. Això va suposar un aïllament encara més rigorós de l'exterior i a més s'hi va sumar el tancament de fronteres per part de França. Finalment aquest aïllament internacional acaba el 1950 quan l'ONU anul·la les sancions imposades a Franco l'any 1945. El fet que marca l'acabament d'aquest període és la fi del racionament l'any 1952.

- El segon període que va des del 1951 fins al 1959, és un període marcat perquè el règim ja passa a ser reconegut internacionalment, a canvi d'anar-se liberalitzant econòmicament cada dia més. Tot i la liberalització econòmica, aquesta no va anar acompanyada de la liberalització política. És un període marcat per la revifada de l'economia, economia que aconseguirà l'embranchada necessària per "sortir de la postguerra".

Els fets més importants d'aquest període són principalment la fi del racionament l'any 1952, el pacte que realitza amb els Estats Units l'any 1953 pel qual l'exèrcit nord-americà pot utilitzar les bases militars espanyoles a canvi d'ajut econòmic, el reconeixement del govern franquista i l'entrada a les Nacions Unides l'any 1955. A més aquest període es caracteritza perquè és el període en el qual s'acaba de deixar enrere definitivament l'autarquia i Espanya obre les portes al món. La manera de dur

---

social o bé en cas de malaltia. El racionament només pot ésser eficaç si hi ha una col·laboració de tota la població i si l'administració posseeix mitjans escaients de control; en cas contrari l'aparició del mercat negre és inevitable. Als Països Catalans el racionament fou introduït durant la guerra civil de 1936-39, per tal d'afrontar la crisi de subsistències, combustibles i primeres matèries que ocasionà el conflicte bèl·lic. La Generalitat de Catalunya creà, el 31 de juliol de 1936, la Conselleria de Proveïments que dictà les normes de racionament. La fi de la guerra civil no millorà la situació: el govern de Franco mantingué el racionament existent —per al qual calgué, però, documentació nova— i l'amplià amb mesures com la del Dia del Plat Únic, imposat a hotels i restaurants a imitació del de l'Alemanya nazi i que, per la seva impopularitat, hagué d'ésser abolit el mateix 1939. Foren especialment severs el control damunt el pa (amb prohibició inicial i limitació, més tard, de fabricar pa blanc), el sucre, l'oli d'oliva i els combustibles. La Segona Guerra Mundial i l'aïllament diplomàtic del règim franquista prolongaren aquesta situació. D'altra banda, el racionament fou emprat sovint com a mesura de discriminació política i control, mentre s'estimulava la il·legalitat i l'estraperlo. El racionament de queviures fou finalment abolit el 31 de març de 1952, mentre subsistia encara uns quants anys el de combustibles i el de primeres matèries, que comportà un seriós entrebanc per a la recuperació de la indústria tèxtil del Principat i la del calçat del País Valencià.

¹⁰ El **Instituto Nacional de Industria**, més conegut per les seves inicials **INI**, va ser la entitat, creada per el govern, després de la Guerra Civil Espanyola, per controlar i revifar la malmesa indústria espanyola, concentrada majorment en territoris catalans, bascos i asturs, no molt afins al règim imposat.

a terme aquests canvis econòmics i demés és el Pla d'Estabilització de l'any 1959¹¹ que marca un abans i un després en l'economia del règim.

Finalment i després de 36 anys al poder, Francisco Franco Bahamonte mor el 20 de novembre de 1975 acabant així amb la dictadura i donant pas a una època de transició política.

2.1. La dictadura franquista a Catalunya.

Realment aquest apartat no té moltes diferències respecte l'apartat anterior, però he trobat adequat explicar aquests dos períodes de la dictadura des del punt de vista català, donant unes pinzellades de com va viure el territori aquesta època i, a més, marcant alguns dels fets més importants que van passar en aquest període que va des del 1939 fins al 1959.

Entre 1939 i 1975, Catalunya, igual que Espanya, va viure sota la dictadura franquista. Van ser uns anys complicats per a tots els republicans en general, però més encara pels catalans, ja que la dictadura va imposar un estat autoritari que va anul·lar les nostres formes d'autogovern, ens va voler prendre la nostra llengua i la nostra cultura i va intentar reprimir qualsevol manifestació d'identitat nacional catalana. En aquesta època, Catalunya, a nivell polític, va ésser maltractada i apartada, ja que se li va negar absolutament la més mínima aspiració d'autogovern i es va passar per sobre de la dignitat de tots els catalans.

Finalment, per a explicar la història de Catalunya dins el franquisme, s'ha de dir que es tracta de la història de dues "Catalunyes diferents".

- En la primera queda reflectit el món del poder, un món gris, igual que la policia que els reprimia, el món de la persecució, tant a una llengua com a les diferents ideologies, el món de la censura, de les fredes presons, un món en el qual es volia destruir una llengua, en el què existia el "No-Do" entre les sessions de cinema... en definitiva un món opressor, un món assassí, un mon tancat, inflexible, immòbil... Un món en el qual es feia callar a base d'amenaques, en el què la por a les detencions, a la tortura o a la mateixa mort era a l'ordre del dia. En definitiva, era un món que va

---

¹¹ Pla d'estabilització. Explicat en el punt 2.2.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

voler fer callar i va voler fer pagar la seva derrota als vençuts, un món fet per als vencedors.

- Però també hi va haver un altre món que es va desenvolupar paral·lelament, tot i el perill que comportava; el podríem qualificar com el món de l'esperança, el de les protestes i reivindicacions contra el règim, tant amb manifestacions, reprimides sempre pels grisos, com amb campanyes, lluites clandestines... el món de la resistència, el món que no va voler donar el seu braç a tòrcer a pesar de la força que l'empenyia, era aquell món que tot i que havia de callar deia que no, que no es deixava trepitjar, el món que va tirar endavant una llengua tot i ser marginada i que l'intentessin destruir, el món que volia sortir endavant, progressar i deixar enrere antics dogmes i mirar amb valentia el futur, en definitiva, un món que sabia les possibilitats que tenia rere l'enemic i que no va voler renunciar a elles.

Després d'explicar una mica la dictadura franquista des del punt de vista de Catalunya, he trobat oportú comentar una sèrie de fets que crec que són importants dins el període que va de l'any 1939 al 1959.

- L'ocupació per part del bàndol nacional a tot Catalunya es va completar definitivament el febrer de 1939 i aquest mateix any acaba la guerra civil a l'abril i es suprimeixen totes les institucions catalanes.
- L'any 1940 la Gestapo deté a França l'expresident Lluís Companys i el lliuren a les autoritats franquistes, que l'executen a la muntanya de Montjuïc; des d'aleshores, el president Companys es converteix en un màrtir. Aquell mateix any es fa a Josep Irla president de la Generalitat de Catalunya des de l'Exili.
- L'últim fet que he trobat rellevant és que l'any 1954 Josep Irla dimiteix de la seva posició de president de la Generalitat des de l'Exili i és Josep Tarradellas qui agafa el relleu.

En definitiva, podem dir que Catalunya va ser una de les regions més reprimides i castigades per part del règim de Franco però que mai no va deixar de lluitar i que sempre va tenir un

esperit nacionalista i d'unió, que va servir per preservar la seva llengua i que sempre va intentar mantenir les institucions de govern, així com ho va fer amb la Generalitat a l'exili¹².

2.2. Política autàrquica i pla d'estabilització.

Per acabar el context històric, parlaré de la causa principal per la qual es va recórrer a aquests negocis inicials i el punt que va fer que això acabés. La causa per la qual la gent es va veure obligada a recórrer a l'estraperlo i el contraban no és altra que la política econòmica que va imposar la dictadura franquista, l'autarquia, i el punt final fou el Pla d'estabilització (1959). Per tant, començaré explicant l'autarquia i acabaré per explicar el Pla d'estabilització i els canvis i beneficis que va aportar.

Per parlar de l'autarquia començaré fent-ne una definició actualitzada i després la contextualitzaré en el temps, per què es va dur a terme pel règim franquista i quines eren les conseqüències que comportava.

Autarquia: règim econòmic basat en l'autosuficiència de recursos dins d'un país o d'una regió. Donada la gran varietat de matèries primeres que exigeixen les tecnologies modernes, és molt improbable que cap país es pugui permetre el luxe de practicar una política completa d'autarquia i mantenir al mateix temps un alt nivell de consum. Per això actualment el terme autarquia serveix per designar, no la autosuficiència econòmica d'un país, sinó una política econòmica que reuneixi tres condicions:

- 1) L'economia nacional s'ha de poder desenvolupar sense comerç exterior; és a dir, els recursos necessaris per a atendre als mínims vitals de la població han de ser de producció domèstica.

---

¹² **Generalitat de Catalunya "a l'exili"**. Institució d'autogovern de Catalunya, integrada pel Parlament, el president de la Generalitat i el Consell Executiu o Govern. Fou creada per l'abril del 1931, després de la proclamació de la República. Pel febrer del 1939 les institucions de la Generalitat passaren a l'exili, on el president Companys reorganitzà el consell (en entrar l'exèrcit de Franco a Catalunya per l'abril del 1938, el govern de Burgos havia decretat la derogació de l'Estatut de Catalunya i, doncs, de la Generalitat). Després de l'afusellament de Companys (1940), ocupà interinament la presidència J.Irla, president del Parlament. El 1945 fou constituït a París un govern de personalitats (P.Fabra, J.Carner, Rovira i Virgili, Serra i Moret, etc) que durà fins al gener de 1948. El 1954, a l'ambaixada de la República Espanyola a Mèxic, els diputats del Parlament Català elegiren president de la Generalitat Josep Tarradellas.

- 2) No s'ha de mantenir cap relació amb el mercat mundial a costa de l'economia nacional; per tant, l'economia interna té dret preferent sobre la producció domèstica i només es poden exportar els excedents.
- 3) S'ha de substituir tota mercaderia que no es pugui obtenir en el territori nacional. L'autarquia així considerada no es desentén del tot del comerç exterior, però el relega a un segon pla. La política comercial autàrquica exigeix, en definitiva, un dràstic control de les importacions, junt amb una dura política de canvis o a monopolis governamentals. Totes aquestes mesures, imposades generalment per una necessitat, tendeixen a desaparèixer amb l'establiment de relacions diplomàtiques i comercials normals.

Seguidament, explicaré les bases ideològiques del règim que expliquen el perquè de la implantació d'aquesta política.

El règim va emprar diversos arguments per explicar la crítica situació econòmica, com ara: l'esclat de la Segona Guerra Mundial que feia impossible intercanvis amb l'exterior i el proveïment de matèries primeres; en acabar la guerra es culpa al bloqueig internacional, que ho entenem com que els països estrangers odien la virtuositat d'Espanya; un altre argument que donen és que la guerra civil havia destruït moltes infraestructures que calia reparar; i finalment es culpa a <<la pertinaz sequia>>, és a dir, empen la mala situació meteorològica com a excusa.

Però tot i que van voler maquillar el mal moment amb totes aquestes explicacions, la realitat no s'assemblava en res a això, ni molt menys, i cada cop més es coincideix en què la causa del mal moment econòmic recau en l'elecció del règim autàrquic com a política econòmica.

Aquesta política se sustentava en els següents principis i realitats:

- La guerra civil la guanyaren els empresaris, i per tant es va crear una política social conservadora decantada cap als interessos del sector guanyador, sense tenir en compte ni per un moment els interessos dels treballadors i de la gent més humil.
- El règim era feixista, i per tant va inspirar-se en altres règims feixistes com l'Italià o l'Alemany i els va copiar també la política econòmica.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- D'aquesta ideologia feixista en neixen dos principis que es van aplicar durant el règim:
  - a) Buscar l'autosuficiència és perquè dependre de l'exterior podia portar conseqüències polítiques i, per tant, la reducció del comerç amb l'exterior es va deure a una estratègia política conscient i justificada.
  - b) L'altre principi que es sorgia de la ideologia de l'intervencionisme¹³.
- Finalment l'última realitat és que era obvi que també la conjuntura internacional va afectar al règim franquista. Tot i que no va entrar en la guerra, tothom sabia que donava suport als països de pensament feixista, i per tant no es repetia la neutralitat que va adoptar en la Primera Guerra Mundial, això va provocar que no es poguessin aprofitar les dificultats dels països en guerra i incrementar les exportacions. A més, en acabar la Segona Guerra Mundial els països vencedors, van creure que havien de fer caure el règim de Franco i l'hi van impedir aprofitar-se del Pla Marshall, posat en marxa per a la reconstrucció d'Europa, i li vetaren l'accés a les institucions internacionals. Aquestes dificultats exteriors que va patir el règim el van portar a reafirmar-se en el fet de voler aconseguir l'autosuficiència per així no haver de dependre de l'exterior.

La política autàrquica va tenir tres grans àmbits d'actuació:

- El primer va ser la reglamentació del comerç exterior. Així tant exportacions com importacions serien controlades per l'Estat, i calien autoritzacions de les administracions públiques per a poder comerciar amb l'exterior. L'objectiu d'aquesta mesura era aconseguir limitar al màxim el comerç amb l'exterior. El resultat d'això va ser l'encariment de productes que l'estat havia d'importar i l'escassetat de béns de consum i de matèries primeres, fent així que la indústria no pogués funcionar a ple rendiment per la falta de material a més de que els subministraments elèctrics van patir restriccions.

---

¹³ **Intervencionisme.** Intervenció sistemàtica de l'estat en l'activitat econòmica. L'escola clàssica reservà a l'estat el paper de dictar les regles per a la correcta actuació de la iniciativa privada i de vetllar per llur compliment.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- L'altre àmbit d'actuació va ser el foment de la indústria, sobretot la d'interès estratègic. Es van promulgar una sèrie de lleis i mesures que van produir la creació d'empreses públiques i la nacionalització dels sectors que es creien necessaris. També van rebre una forta ajuda pública les empreses de béns d'equipament (per exemple la nacionalització dels ferrocarrils l'any 1941 que va fer que nasqués RENFE).

L'any 1941, es va crear l' *Instituto Nacional de Industria* (INI), destinat a regular la nova actuació en el món industrial. L'INI va impulsar la creació d'empreses públiques l'objectiu de les quals era la producció de béns que pel sector privat no eren rendibles. L'estat va prioritzar les empreses vinculades a la creació de recursos militars.

- El tercer àmbit era l' intervencionisme estatal que va afectar al sector agrari. L'estat regulava la producció, els preus i el consum de la majoria de productes. Com que els preus oficials eren molt baixos la producció va descendir i molts dels pagesos es dedicaven a la producció per abastir al mercat negre¹⁴.

A Espanya l' intervencionisme va ésser bastant dur i marcat pel racionament i un exemple d'això són les cartilles de racionament, en elles es van imposar uns "cupos" que eren del tot insuficients i aquí és on es va obrir l'esclatxa per als estraperlistes i contrabandistes, ja que hi havia fam i la gent buscava com alimentar les seves famílies, i gràcies al que s'ha dit en el punt anterior sobre els pagesos, que com que no els sortia a compte vendre el blat al *Servicio Nacional del Trigo*¹⁵, naixia aquest negoci il·legal al mercat negre on entraven en joc contrabandistes i estraperlistes. Com passava amb el blat, passava amb molts altres productes intervinguts per l'estat.

La situació va ésser molt dolenta durant els anys 40, van ésser, podríem dir els anys més durs, però a la dècada dels 50 es van començar a donar una sèrie de situacions que van permetre anar millorant l'economia espanyola.

---

¹⁴ **Mercat negre**. Intercanvi il·legal o clandestí de mercaderies la circulació de les quals és prohibida o racionada

¹⁵ **Servicio Nacional de Trigo**. Organisme que durant el franquisme s'ocupava de controlar la producció agrària.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- El 4 de novembre de 1950 l' ONU va revocar tots els acords signats anteriorment contra el règim franquista.
- El règim franquista, sempre proclamat anticomunista, va ser escollit pels americans com a un bon aliat, i va ésser en aquella època (a partir del 1951) quan Espanya es va començar a obrir al món. Primer, al mateix 1951, amb l'entrada a la FAO¹⁶, l' OIT¹⁷ i l' OMS¹⁸; el 1952, a la UNESCO¹⁹; al 1953 signava un tractat de cooperació amb els Estats Units, i el 1955 Espanya entrava com a membre de l' ONU.
- El 19 de juliol de 1951, després d'una sèrie de moviments vaguístics i de que l'actual economia fos molt qüestionada es va dur a terme un canvi de govern que va iniciar unes mesures liberalitzadores que van començar a donar resultat i que van començar a posar fi a 12 anys d'autarquia.
- Un punt clau fou la fi del racionament i de la seva cartilla l'any 1952.
- Un altre element clau fou el tractat amb els Estats Units, que va produir que entre el 1953 i el 1961 entressin moltes divises americanes i va obrir Espanya al comerç exterior. A més a part de la facilitat que donaven per comerciar també donaven facilitat per importar.

En definitiva, tots els indicadors econòmics es van recuperar a valors positius, un senyal que no succeïa des d'abans de la guerra, però es continua creient que si no hi hagués hagut aquesta política autàrquica aquests valors mai no s'haguessin perdut. Això és una tímida liberalització al 1951 que va significar la normalització del comerç exterior, la fi del racionament, un increment de la productivitat en tots els àmbits i millores tècniques tant en la indústria com en l'agricultura, gràcies a les inversions degudes a l'actual situació de rendibilitat. Podríem, doncs, qualificar la dècada dels 50 com la dècada de la recuperació.

---

¹⁶ **FAO (Food and Agriculture Organization)**. Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació.

¹⁷ **OIT**. Organització Internacional del Treball.

¹⁸ **OMS**. Organització Mundial de la Salut.

¹⁹ **UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO)**. Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura.

El Pla d'estabilització. El febrer del 1959 va arribar a Madrid una delegació del Fons Monetari Internacional, per assessorar les autoritats espanyoles en una situació en què les reserves del país havien caigut molt. Fou en aquestes reunions quan va sortir el primer esbós que s'havia de complementar amb la recerca de divises per poder finançar les mesures a dur a terme. El 30 de Juny de 1959 el Pla d'estabilització era aprovat pel Govern espanyol i es comunicava internacionalment que es duia a terme d'acord amb les directrius.

El Pla d'estabilització era un conjunt de mesures de política econòmica que buscaven retrobar l'estabilització interna, sobretot en quant a preus, i reordenar les relacions comercials i financeres amb l'exterior.

Aquestes mesures buscaven disminuir el creixement de la massa monetària i el de la inflació. Però on es va actuar de forma més decidida fou en el camp de les relacions comercials amb l'exterior. Es va igualar el preu oficial de la pesseta amb el del mercat lliure i les exportacions i importacions es compensarien a partir de llavors de forma global. En l'àmbit financer es va obrir la porta a l'entrada de capital estranger, cosa que afavoria a l'entrada de divises i la modernització del país.

En definitiva, el Pla d'estabilització va ésser el que va posar punt i final als negocis il·legals dels quals parlo en el treball, va ser el que va normalitzar i estabilitzar la inflació, el comerç amb l'exterior, el preu de la pesseta... va retornar a Espanya els valors de creixement que s'havien perdut durant la guerra i la postguerra i va significar un abans i un després en la dictadura franquista i sobretot en l'economia del règim.

4.- Estraperlo i contraban.

En aquest apartat tinc la intenció d'aclarir la diferència entre els dos conceptes, d'aquesta manera en els apartats següents, serà més senzill saber de què es parla exactament.

Per poder diferenciar bé els dos conceptes, com que són molt semblants, només dependrà d'uns pocs matisos i per aclarir-ho explicaré l'origen dels dos mots, juntament amb les seves definicions, i llavors analitzaré les seves diferències i els punts on convergeixen.

4.1- Definició i origen dels mots.

Estraperlo: és el que es coneix, a partir de la guerra civil espanyola, com a comerç il·legal i clandestí mitjançant el qual s'obtenien beneficis de forma fraudulenta, especialment en el cas de la venda il·legal d'articles alimentaris en èpoques d'escassetat o racionament.

Contraban: Importació, exportació, producció, circulació, comerç o tinença il·lícita de gèneres o efectes estancats o prohibits. En sentit vulgar, introducció en un país de gèneres procedents d'un altre, la importació dels quals està prohibida o és duta a terme sense pagar els impostos corresponents.

Origen del mot estraperlo.

Per explicar l'origen del mot, crec adient fer la següent referència:

- *"L'origen del mot sorgeix de la patent d'una màquina de joc que s'anomenava Straperlo – conjunció dels cognoms dels seus inventors, David Strauss (mexicà) i Pearl*

Presentació de la màquina Straperlo a Formentor.

(holandès)- que s'intenta introduir a l'estat espanyol durant el govern dels radicals de Lerroux, a la segona república. En aquells temps però, els jocs d'atzar estaven prohibits, de manera que un dels seus inventors, Strauss, va subornar determinats personatges de la

dreta del govern per eludir la prohibició al·legant que es tractava d'un joc de retentiva i habilitat. El joc es va

posar en pràctica en dues ocasions (Sant Sebastià 1934 i Formentor 1935) però les

autoritats van decidir intervenir i requisar els aparells. Davant d'aquest fracàs econòmic Strauss va intentar recuperar el capital invertit en suborns, amenaçant a la classe política conservadora d'escabotar tot l'afer si no li reemborsaven els diners. Finalment va esclatar l'escàndol i el Partit Radical va quedar seriosament danyat, fet que va ser aprofitat pels partits d'esquerreres per fer campanya política contra un "govern corrupte". La conseqüència més directa va ser la crisi que s'esdevingué l'octubre de 1935 durant la qual el govern de Lerroux va caure i va ser substituït per un nou equip encapçalat per Chapapietra, que no va reeixir i va acabar perdent les eleccions de febrer de 1936 davant el Front Popular.

Va ser d'aquesta manera, davant el ressò que va tenir la notícia arreu de l'Estat, que al paraula estraperlo es va escampar i conèixer ràpidament. D'aquesta manera, el mot va quedar indissociablement unit a una activitat o un fet de dubtosa moralitat, de manca de netedat i amb una certa murrieria.

Aquesta associació va culminar amb l'esclat del conflicte bèl·lic més tard, identificant el mot a un significat de lluita per la supervivència i més enllà d'això, a l'obtenció de beneficis mitjançant activitats no del tot legals.”.²⁰

Origen del mot contraban.

L'origen del mot contraban és una mica més complicat, ja que hi ha hagut una combinació de diferents llengües per formar la paraula definitiva. He trobat en un diccionari etimològic la informació següent:

- “Entre los francos, ban era la denominación de las numerosas prohibiciones que regían la vida de ese pueblo. La palabra se mantuvo en el francés e influyó asimismo en la formación del vocablo italiano bando, con el sentido de ‘edicto dado a conocer en forma pública y solemne’.

Del italiano, bando llegó a Castilla con el mismo significado. Uno de estos edictos o bandos establecía severas penas para los que trajeran mercancías del exterior sin

---

²⁰ Aguilar, Marc; Maymí, Josep; Ros, Josep i Turró, Xavier. *El contraban*. P.28-29. Girona: Quaderns de la Revista de Girona núm. 95 editat per la Diputació de Girona. 2001.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

pagar los impuestos correspondientes a la Corona. Hacerlo era contrariar el bando real, o sea, cometer el delito de contrabando, como explicaba en 1611 Sebastián de Covarrubias en su Tesoro de la lengua castellana.”

4.2- Diferenciació dels mots.

Bé, com podem observar tots dos significats convergeixen en que ambdues paraules fan referència a activitats il·legals i que a més són activitats il·legals que es realitzen amb diferents tipus de gèneres.

Dit això, penso que el que els diferencia, a part del seu origen etimològic, és el fet que el contraban sempre es fa d'un país a un altre, en canvi l'estraperlo simplement és una forma de “comerç” entre gent del mateix país, intercanviant les coses que uns tenen pel que els altres tenen o bé per diners.

Un altre aspecte que crec que els diferencia, és el fet de que en la majoria dels casos l'estraperlo era una simple forma de supervivència, en canvi el contraban era una activitat més especulativa amb la qual es buscava l'enriquiment. Crec que la majoria d'estraperlo era una activitat menor i el contraban, en canvi, era una activitat major. Per acabar, faré un apunt trobat en el llibre “*El preu de la fam*” de Laura d'Andrés Creus a la pàgina 198, i diu:

- *“Malgrat que en nombroses ocasions els mots “estraperlo” i “contraban” són emprats com a sinònims, cal distingir entre ambdós termes. La delicada línia que els diferencia radica en la naturalesa legal assignada per l'Administració a les mercaderies que són objecte de venda o d'intercanvi. Així, en el cas del contraban aquestes mercaderies han d'estar estancades o prohibides, condició que no es dona en el cas de l'estraperlo”²¹.*

Aquí, també es veu com es considera estraperlo el fet de comerciar amb mercaderies no estipulades com a il·legals al comerç (com és el cas del vi), però que la naturalesa de l'acció sí que és fraudulenta de per si.

---

²¹ De Andrés Creus, Laura. *El preu de la fam*. Badalona: Ara llibres. 2010. P.198

4.3- Causes.

Abans de dir les causes, ha de quedar clar que sempre estem parlant del contraban i l'estraperlo que neixen en la Guerra Civil i que després continuen durant la dictadura franquista. Dic això perquè de contraban n'hi ha hagut i n'hi haurà sempre, per tant vull que quedi clar que estem parlant del contraban en el context de la guerra.

- Una de les principals causes, que és d'aquesta època però que realment és la causa d'aquestes activitats històricament parlant, és l'escassetat d'una sèrie de béns en un lloc i un moment en concret i que per obtenir-los s'han de portar d'un altre lloc, ja sigui del mateix indret (estraperlo) o d'un altre país (contraban), sempre i quan aquesta activitat sigui il·legal, perquè si entrés dins del marc legal ja parlariem, es clar, de comerç.
- Una altra de les raons per la qual es feia és perquè participant en aquestes activitats, tot i no ser qui ho dirigia, simplement portant paquets, la gent es guanyava un sobresou que ajudava moltes famílies a poder tirar endavant i comprar diferents tipus de productes, ja fossin productes racionats i comprats a les botigues, o productes de contraban o estraperlo.
- La causa principal per la qual neixen aquestes dues activitats en l'època que estem parlant, és la política de Francisco Franco. Aquesta política és l'explicada en el punt anterior, **l'autarquia**, juntament amb **el racionament**. El racionament, és la causa directe de l'estraperlo, ja que en racionar els aliments bàsics, les quantitats que s'ofereixen a les famílies són molt inferiors a les necessàries i, per tant, obliga a la creació d'un mercat negre on es busquen aquests productes racionats.

D'altra banda, la política autàrquica és la causa del contraban, ja que el tancament que realitza l'estat espanyol fa que aquí no hi hagi uns determinats tipus de productes i per tant s'han d'anar a buscar a França, en aquest cas, tot i que això comporti un incompliment de certes lleis i la possibilitat d'acabar pagant multes o anant a la presó.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

En definitiva, la causa principal per la qual prosperen aquestes activitats i que ara estic estudiant és a causa de les polítiques que va aplicar el règim franquista en el seu moment i que van obligar a la gent a buscar solucions per no passar fam.

5.- Estraperlo pels estraperlistes.

Primer de tot, i abans de començar a parlar del tema en si, vull fer un apunt referent al títol dels apartats següents, el 5 i el 6. En aquests, només es fa referència a l'estraperlo, però és un títol incomplet perquè es parlarà de l'estraperlo i el contraban alhora, però he decidit escurçar el títol a "Estraperlo pels estraperlistes" perquè queda més estètic i, per tant, en fer aquest apunt ja es dona constància que no només es parla de l'estraperlo com es desprèn dels títols i queda entesa la raó per la qual només especifico l'estraperlo.

Dit això, i completant el que s'ha explicat en l'apartat 2.3 d'aquest treball, aquest és l'apartat on es fa referència a les persones que duïen a terme el contraban i l'estraperlo, les persones que s'arriscaven a fer aquest comerç il·legal tot i sabent les conseqüències que els podia comportar, tant les bones com les dolentes. Per tant, en aquest és en el que intento descobrir la hipòtesi del meu treball, què els movia a fer el contraban i l'estraperlo, i en el que realment coneixerem amb més perspectiva aquests comerços il·legals que es van desenvolupar en la nostra comarca. Intentarem conèixer també les peripècies i els esforços que havien de fer per a guanyar-se uns sobresous i la manera com proporcionaven les mercaderies al mercat negre.

1.- Què compraven?

Aquest és el punt en el qual descobrirem amb quines mercaderies es feien les diferents activitats, és a dir, les mercaderies amb les quals es feien contraban i estraperlo. Pot sorprendre el fet que hi hagi unes mercaderies més propenses a l'estraperlo i altres al contraban, però això té una fàcil explicació:

L'estraperlo, se solia fer amb els productes que es podien trobar en el mateix país, allò que podies trobar en qualsevol poble, o gairebé qualsevol, i que era de fàcil accés; en canvi, el contraban se solia fer amb productes que aquí mancaven, ja fos per impossibilitat de fabricació o conreu, per causes climàtiques o de falta de matèries primeres. Per exemplificar millor aquest fet, he extret un fragment del llibre "*Tots hem fet l'estraperlo*" de Joan Guillamet en què, en la pàgina 10 ens mostra una idea molt clara del que era l'estraperlo:

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- *“Però l’estraperlo d’aquest llibre és l’autèntic, el de l’oli, el pa les mongetes, l’arròs, la civada, els llençols i les sabates, el cafè i el sucre, el filferro i el tabac. Un estraperlo que va ésser, per nosaltres, una llarga nit que comença el 37 i no va acabar, pràcticament, fins deu anys després. Guerra i postguerra nostres, guerra dels altres i aïllament, junt amb un muntatge que ens havia anormalitzat fins a l’extrem d’acabar creient que era impossible comprar pa a la fleca, patates a l’adroguer i cigarrets a l’estanc, van fer possible la supervivència d’un sistema que va aprimar a molts i engreixar a pocs”²².*

L’estraperlo es feia amb productes quotidians, productes bàsics i essencials pel dia a dia de la població. Al cap i a la fi la majoria dels productes d’estraperlo eren productes racionats (tots els nombrats anteriorment afegint-hi altres productes com la gasolina, tota mena de bestiar...) amb els que es podia fer aquest comerç d’intercanvi o venda o bé fer diferents “pillaries” amb les cartilles de racionament.

Però en el fragment anterior hi inclouen el cafè i el tabac, dos dels productes que més demanda tenien i amb els quals es va fer més contraban, perquè tot i que es feia estraperlo amb ells (ja que l’estraperlo, moltes vegades, era amb productes abans aconseguits en el contraban), l’obtenció d’aquests dos productes, en la seva major part, era des de França, per tant, eren productes de contraban.

Ara, un cop esmentades les mercaderies amb les quals se solia fer estraperlo, només em resta dir amb quines se solia fer contraban, que pel que he pogut esbrinar, era amb els productes que aquí no es podien trobar, i que no eren de tanta necessitat bàsica, a excepció del cafè i el tabac. Són aquells productes que curiosament, que en aquell context de fam i misèria s’hi aboquessin tants esforços en la seva obtenció, semblaria que les necessitats haurien hagut de ser unes altres, però el que passava és que, precisament, aquest era el negoci amb el qual alguns s’omplien les butxaques. Solia anar destinat a un sector de la població en concret que no només es preocupava de satisfer les seves necessitats més bàsiques sinó que també volia certs luxes. Algunes de les mercaderies que he pogut trobar

---

²² Guillamet i Tuéols, Joan. *Tots hem fet l’estraperlo*. Barcelona: Columna Edicions. 1995. P.10

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

són: pedres d'ignició, llumins, penicil·lina i medicaments diversos, sacarina, peces de bicicleta, peces de motors de vehicles, rodes, llantes, sabó, ciment, ulleres, muntures d'ulleres, pintes, raspalls de dents... en definitiva de tot, tot el que aquí faltava i es podia aconseguir a França era un producte susceptible de contraban. Fins i tot es va arribar al punt de fer contraban per a les indústries que no tenien prou matèria primera com per poder produir.

Un cop citats els productes amb els quals es podia fer contraban, m'agradaria aturar-me en tres productes en concret, dos d'ells són els productes estrelles del contraban i l'altre és el producte estrella de l'estraperlo, el que era més essencial per a la vida diària i del qual més informació existeix.

Començaré parlant del producte estrella de l'estraperlo, que tot i que tenia uns "competidors" que no es quedaven enrere (oli, sucre, arròs, pasta, llegums..) era el producte amb el qual es feia l'aliment bàsic, el producte amb el qual es feia el pa, naturalment: **blat**.

El blat és el cereal amb el qual es fa la farina, i per tant, amb el qual després s'elabora el pa. Aquest cereal, igual que tots els productes agraris, estava racionat i la seva producció, estrictament controlada per les autoritats pertinents. En aquest cas el *Servicio Nacional de Trigo* era l'òrgan interventor del blat, i s'encarregava de fixar el que havia de produir cada agricultor, fixar el preu a què comprarien el producte i finalment comprar el producte al preu acordat (més que acordat, imposat) per després vendre'l, era un autèntic monopoli.

La normativa pels pagesos era fàcil, ells havien de lliurar una quantitat de blat determinada, segons la superfície que havien sembrat. Aquest era l'anomenat <<cupo>>, però de cada collita els pagesos podien quedar-se 200 quilos de la seva producció per al seu consum anual i 125 quilos més per a cada membre de la família. Però, tot i poder-se quedar aquestes quantitats, aquestes eren extremadament minses i moltes vegades no podien ni quedar-se les perquè gairebé sempre havien de donar la totalitat de les seves collites per arribar al mínim imposat pel *cupo*, però arribar a aquest mínim era una missió molt complicada per dues raons: la primera era perquè les autoritats no contemplaven la possibilitat d'incidències meteorològiques, i, per tant, si per alguna cosa es perdia la collita o part d'aquesta el pagès es veia obligat a comprar el que li faltava per poder lliurar la quantitat marcada al SNT; i el

segon problema, i potser el que fou més determinant, és que les autoritats, per a marcar la quantitat del *cupo* es van fixar en les collites dels anys 1932 i 1934, les millors que hi va haver en molts anys, i això va consentir els mínims en inassolibles.

Exposades les causes per les quals arribar al *cupo* era difícil, als pagesos encara tenien un altre problema afegit i és que el SNT, en el seu afany de fer un pa de baix preu, comprava el blat a uns preus baixíssims, que feien que la collita no els fos profitosa. Davant d'aquesta situació els pagesos van actuar de diferents formes per a poder solucionar els seus problemes:

- La primera de les alternatives va ser la més simple: canviar el conreu del blat, o d'algun altre producte agrari intervingut, per collites de productes no intervinguts, un exemple fou el vi. Amb aquesta mesura s'estalviaven tots els controls i podien comercialitzar les seves collites lliurement al mercat.
- La segona, i la que és realment rellevant per a aquest treball, és que van néixer les trampes i les enganyifes contra les autoritats. Aquestes trampes consistien en no declarar la totalitat dels camps de conreu, i, per tant, el *cupo* baixava substancialment i els pagesos es podien quedar bona part de la seva collita. I és aquí on apareix la connexió directe amb el contraban i l'estraperlo perquè, alguns pagesos es quedaven amb la part restant de blat que els quedava per a ells, però n'hi havia d'altres que no se'l quedaven per a ells sinó que com que en el fet que al baixar els *cupos* no hi havia prou aliment per a totes les persones que l'esperaven, van emprar aquests excedents per a treure'n uns beneficis molt més elevats, i això va ser possible gràcies a l'estraperlo del blat i la seva venda al mercat negre.

En el cas que els pagesos es quedessin aquella part de la collita que "sobrava" per al seu consum propi, com que el blat per si sol no és cap aliment si alguns no se'n fa farina i amb aquesta farina: pa. Hi havia un problema. Aquesta gent, potser tenien un molí a casa o alguna petita eina per fer farina, però el que gairebé mai no es tenia era un forn adequat per a poder fer pa, i aquí també neix l'estraperlo dels flequers, ja que els portaven la farina ja preparada per fer pa i aquest dedicava una fornada de pa a canvi d'un petit "regal" al final de la seva feina. Per als que no tenien molí també

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

havien de donar part del seu blat a la persona que, molt amablement, els deixava el molí per poder fer la farina. Per tant, aquells pagesos que, tot i quedar-se el blat per a ells i no voler fer estraperlo, també acabaven fent una variant del popi comerç il·legal.

La resta dels pagesos que es quedaven el blat per a fer estraperlo pròpiament dit, és a dir, vendre aquest blat al mercat negre, ja fos en forma de blat, de farina o en alguns casos de pa, podien fer-ho de diferents maneres. Aquestes són las que he pogut recopilar a través de la lectura d'alguns llibres i de les històries que m'han pogut explicar les persones amb les quals he tingut el gust de parlar.

Aquestes formes són les següents:

- a) La primera és potser la més es corrent i era tant simple com que els pagesos, el dia de mercat, baixaven a Figueres i allà posaven el carro en un determinat lloc que la gent sabia i, per tant era una forma bastant estudiada i que sovintejada.
- b) Una altra manera és la de vendre farina per sota taulell, és a dir, a les mateixes botigues on les persones anaven a buscar la farina que els tocava pel racionament i si tenien una bona amistat amb els botigues, les amistats en aquell temps eren molt importants, aquest els podien oferir aquesta farina d'estraperlo, òbviament a un preu diferent del de racionament.
- c) La forma que era més còmoda pels pagesos era que les persones que volien blat, i que ja sabien a quin mas n'hi havia s'hi desplaçaven i compraven els quilos de blat que acordaven en el moment.
- d) Un altre, era que la persona que tenia blat i i necessitava oli per exemple, sabia que a Biure d'Empordà n'hi havia i per tant se n'hi anava amb el seu carro carregat de blat i feia els intercanvis pertinents per aconseguir el que en els inicis buscava.
- e) Un altre sistema era que posaven blat amagat en carregaments d'altres productes que no estaven controlats i així el podien transportar fàcilment amb el tren i sense que hi haguessin inspeccions. L'única dificultat d'aquest sistema és que per tancar els acords t'havien de desplaçar bastant.

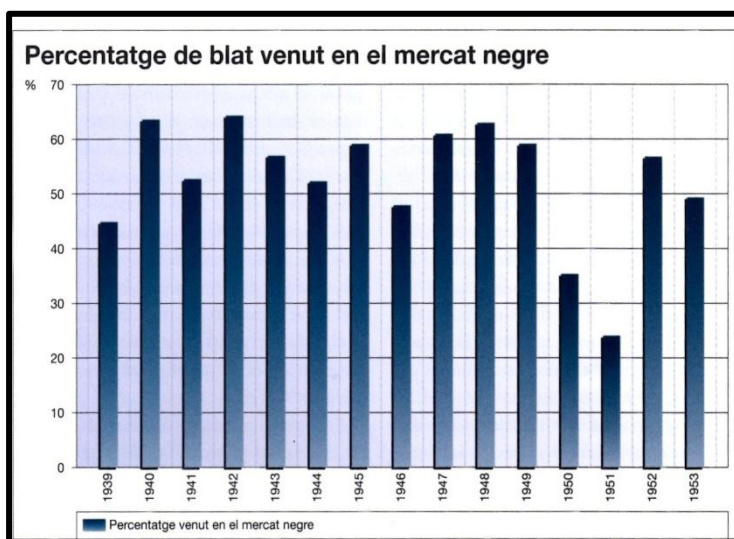
Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- f) Per últim, una altra manera de fer estraperlo que tenien els pagesos era anar fins a Figueres i allà trobar-se amb unes persones amb les quals ja havia acordat un preu de venda i simplement es feia l'intercanvi en un "territori neutral". Era un sistema d'encàrrec que al cap i a al fi era bastant còmode perquè només havien de portar el que estrictament es disposaven a intercanviar.

Dit això m'agradaria afegir també que els flequers també feien un estraperlo important amb la farina i el pa. Això m'ho va explicar en la seva entrevista el Sr. Pere Paller i em va explicar que el sistema era bastant senzill de comprendre:

- *"Doncs per exemple el que feien molts flequers era que si havien de fer sortir 120 kg de pa pel racionament, feien més kg de pa perquè especien la massa i llavors aquest pa era el que venien d'estraperlo. Ho feien posant més aigua o així. Una altra cosa que feien els flequers, que són els que van fer la barba d'or, era que per exemple els hi sobrava farina, i si ells havien de subministrar 120 kg de pa i n'havien fet 130 al dia següent es guardaven la farina que els sobrava i la venien d'estraperlo".*

Per últim i per acabar amb l'afer del blat he pogut trobar una gràfica que mostra molt clarament la situació en la que es trobava la gent i que ens ajuda a comprendre també la dimensió del negoci fraudulent de l'estraperlo.

Font: Miguel, Sonsoles. *Enciclopèdia: El franquisme a Catalunya (volum 2)*. Barcelona: Editorial Crítèria. 2005.p. 73

al jornal d'un o dos dies.

D'aquesta imatge simplement es pot dir que ens mostra el que hem explicat en aquest apartat en concret i ens reafirma en el que havíem dit en l'apartat 3, la política autàrquica i el racionament són del tot ineficaços i era necessari recórrer al mercat negre per a poder menjar tot i que moltes vegades el preu d'un kg de pa era superior

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Un cop explicat el “producte estrella” de l'estraperlo, per exemplificar el contraban voldria parlar de dos productes molt presents en la nostra vida quotidiana i que penso que ens ajudaran a veure la diferència entre les dues activitats.

Primer parlaré del **cafè**, un producte que el podríem qualificar com de primera necessitat i el qual va tenir una gran importància en el contraban, sobretot al poble de Portbou.

Del cafè no és un producte del que hi hagi molta informació ja que aquí plantacions de cafè no n'hi havia i quan es feia contraban de productes bàsics, pel que he pogut veure, les autoritats solien fer la vista grossa, per tant no hi ha molta documentació sobre el tema, però, quan vaig a anar a Portbou i vaig parlar amb diverses persones totes em van remarcar la importància que tenia el cafè en aquella època. Això era degut a que es tractava d'un producte granulat, i com tots els productes granulats no era difícil de transportar i, per tant, molta gent feia contraban de cafè. Però la importància del contraban de cafè és que és el producte perfecte per exemplificar-nos el contraban de supervivència, aquell que es feia per viure i que no comportava ni un desplegament organitzatiu molt gran ni una preocupació per les autoritats.

Explicar el contraban de cafè és molt simple, i sobretot va lligat a un contraban diari, és a dir, un contraban a petita escala en què persones normals properes a la frontera la traspassaven diàriament o cada dos dies simplement per anar a buscar una sèrie de productes molt bàsics i el cafè sempre estava entre aquests. És aquell contraban en el que es creua la frontera per un simple paquet de tabac per passar el dia o la setmana perquè se sap que quan en troba a faltar es torna a anar a “l'altra banda” i se n'agafa per uns dies més.

El cafè, a més, va molt lligat a la figura del tren, ja que molta gent pujava a Portbou i com que de Portbou a *Cerbere* no hi havia gairebé distància, el tren era un lloc perfecte per a fer aquest petit tràfic. A més a més, si per alguna raó hi havia el perill de que t' enxampessin era tant fàcil com llençar les mercaderies per la finestra i la mateixa persona que ho havia llençat o algun familiar que estava assabentat del viatge ho podien anar a buscar.

En definitiva, podríem dir que el contraban de cafè era inofensiu i no buscava cap lucre, per tant, les autoritats el permetien i no era mal vist per ningú.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Ara m'agradaria mostrar el que era l'altre tipus de contraban. Per fer-ho podria haver elegit molts productes amb els quals es va fer molt contraban d'aquesta mena com: peces de cotxe, de bicicleta, muntures d'ulleres, pedres d'ignició.. però no triaré cap d'aquests sinó que ho faré amb un producte més quotidià i que ens ajudarà a veure amb més claredat aquesta diferència que hi havia entre els "dos tipus" de contraban.

El producte al qual he fet referència és el **tabac**, un producte que per a molts era de primera necessitat cosa que va propiciar que se'n fes molt de contraban. Primer de tot, i per no oblidar-ho, és important saber que el tabac era un producte racionat, una cosa que és determinant perquè se'n fes contraban o estraperlo.

També he volgut parlar del tabac perquè, en fer el buidatge del BOP (Butlletí Oficial de la Província) de Girona, vaig concloure que gairebé el 85% de les vegades que les autoritats agafaven a gent, era gent que passava de contraban cigars o bé paquets de cigars de moltes marques diverses (<<Scaferlatti>>, <<La Gitana>>...). això crec que és degut a que en no ser un producte de primera necessitat les autoritats no feien tant la vista grossa.

A part del contraban del tabac pròpiament dit, on Cadaqués era un dels pobles puntals en la seva importació per mar, la importació del qual va ser tan gran que d'aquí en va sortir la dita : "Cadaqués, tabaquers, contrabandistes i lladres", també hi havia diverses formes i he llegit diferents casos a través dels quals aconseguien el tabac, o si més no, un succedani:

- a) El tabac s'obtenia amb la cartilla de racionament anomenada <<la targeta del fumador>>, la qual només era per homes majors de 18 anys. En presentar aquesta targeta a l'estanc et donaven un paquet de tabac picat per cargolar i fer-ne cigarretes i aquesta targeta te la donaven tant si eres fumador com si no, per tant d'aquí va sortir la picaresca de molts no fumadors que obtenien el seu tabac igual que els altres i el venien d'estraperlo.
- b) Una altra picaresca que he pogut trobar és que a les impremtes, en algunes ocasions, feien impressions per falsificar cartilles de racionament, i, en el cas que he trobat, falsificaven targetes de racionament del tabac.
- c) L'última opció que tenien molts fumadors si volien fumar i se'ls havia acabat el racionament i no volien gastar-se una fortuna en tabac d'estraperlo, era fer, com

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

passava en la majoria dels aliments, barreges amb productes molt similars al tabac i posar-hi una mica de tabac perquè agafés el gust. D'aquesta manera podien fumar, tot i que no podien dir que fumessin tabac.

Un cop explicada la picaresca a l'entorn del tabac, vull remarcar que el tabac va ser el producte amb el qual més es va fer contraban, o si més no el que més càstigs va comportar. Afirmo això perquè en fer el buidatge del BOP els casos en els quals es feia contraban de tabac eren els més repetits i per tant això ens demostra que és amb el producte que més contraban es feia.

Finalment, només volia fer referència a tres tipus de "productes" amb els quals es feia contraban.

- El primer d'aquests és el contraban monetari. Aquest només es feia en els pobles més fronterers on hi havia les principals xarxes de comunicació entre països. Consistia en canviar els francs per moneda espanyola. Era una transacció en què les dues persones hi sortien guanyant, ja que els que donaven els francs francesos solien ser temporers andalusos que venien de treballar al camp a França i en entrar a Espanya necessitaven moneda espanyola i si anaven a un banc aquest s'emportava molta comissió. La solució va ser una sèrie de gent que els canviava els francs per pessetes i les dues persones sortien guanyant, uns perquè se'n tornaven a Andalusia carregats de pessetes i els altres perquè tenien els francs francesos amb els què podien anar a França a fer contraban o a comprar.
- Un altre afer que podríem anomenar contraban era el contraban de persones. Aquest consistia en què persones que es coneixien molt bé la zona fronterera ajudaven a gent que es volien exiliar o simplement volien marxar del país a creuar la frontera a canvi de diners.
- Finalment, i per acabar aquest apartat, m'agradaria parlar del contraban de llibres. Aquest podria semblar que no té més importància que el contraban d'altres productes amb els què es feia el contraban, però penso que era més que el simple fet de passar un llibre d'una frontera a una altra, perquè solien ser llibres en català que aquí no es podien trobar i per tant aquest contraban va ajudar a preservar una

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

llengua i va fer néixer en moltes persones un esperit combatent i uns ideals que no es perdrien durant tot el franquisme.

2.- On ho compraven?

En aquest apartat costa una mica de concretar, perquè, realment, dir tots els llocs on compraven productes d'estraperlo i de contraban és molt difícil i per tant s'ha de parlar sempre de manera genèrica.

La gran majoria de productes d'estraperlo, és a dir, tots aquells que es podien trobar en el propi país, no es compraven enlloc perquè òbviament qui els produïa era qui després els comercialitzaven. A tall d'exemple parlarem del blat, un producte agrari i per tant d'obtenció directa. Ara bé, per exemple els flequers que feien estraperlo amb la farina o les persones que feien estraperlo de tabac moltes vegades ho obtenien a través del racionament, i en la farina, per exemple, feien barreges per estalviar-se farina i després poder-la vendre al mercat negre o, en el cas del tabac, els que no eren fumadors podien vendre d'estraperlo el tabac que aconseguien del racionament.

Comentat l'estraperlo, queda per comentar el contraban. És aquí on hem de generalitzar bastant perquè és impossible saber tots i cadascun dels llocs on es feia el contraban, però el que sí podem dir és que tot el que es passava de contraban venia de França i, en alguns casos, d'altres països del nord d'Europa.

Els llocs de França on més es comprava eren els llocs propers a la frontera i on hi havia passos naturals propers (Colls). Alguns d'aquests llocs són el Pertús, Les Illes o *Cerbere*. Aquí es podien trobar els productes més quotidians i a l'abast de tothom però quan, es volia alguna cosa més concreta o en més gran quantitat havien d'anar a buscar ciutats on poguessin trobar les quantitats i els productes que desitjaven. A tall d'exemple podem parlar de Perpinyà, on es podien trobar moltes més coses que a les ciutats petites abans esmentades i era gairebé l'única ciutat on es podien trobar llibres en català. També s'anava a pobles més llunyans quan es feia el contraban marítim.

Per últim i per complementar aquest punt penso que és molt important parlar dels masos, en aquest cas francesos. Ho crec molt important perquè contribuïen de forma rellevant al

contraban de mercaderies. Moltes vegades els grups de contrabandistes més grans no anaven a qualsevol botiga a comprar sinó que, com que volien una mercaderia en gran quantitat i molt concreta, ho emparaulaven amb un comerciant francès o amb una persona amb accés a mercaderies franceses i llavors, per facilitar l'amagatall i el transport deixaven la mercaderia en els masos propers a les fronteres. És en aquest moment quan els grups de contrabandistes pagats pels amos només havien d'anar al mas en qüestió, agafar la mercaderia i entornar-se'n cap aquí. Per tant, penso que els masos, en aquest cas tant catalans del nord com del sud de frontera com francesos, ja que els catalans és on es produïen els productes per fer estraperlo, són una de les claus perquè aquest mercat negre pogués funcionar tal i com el coneixien.

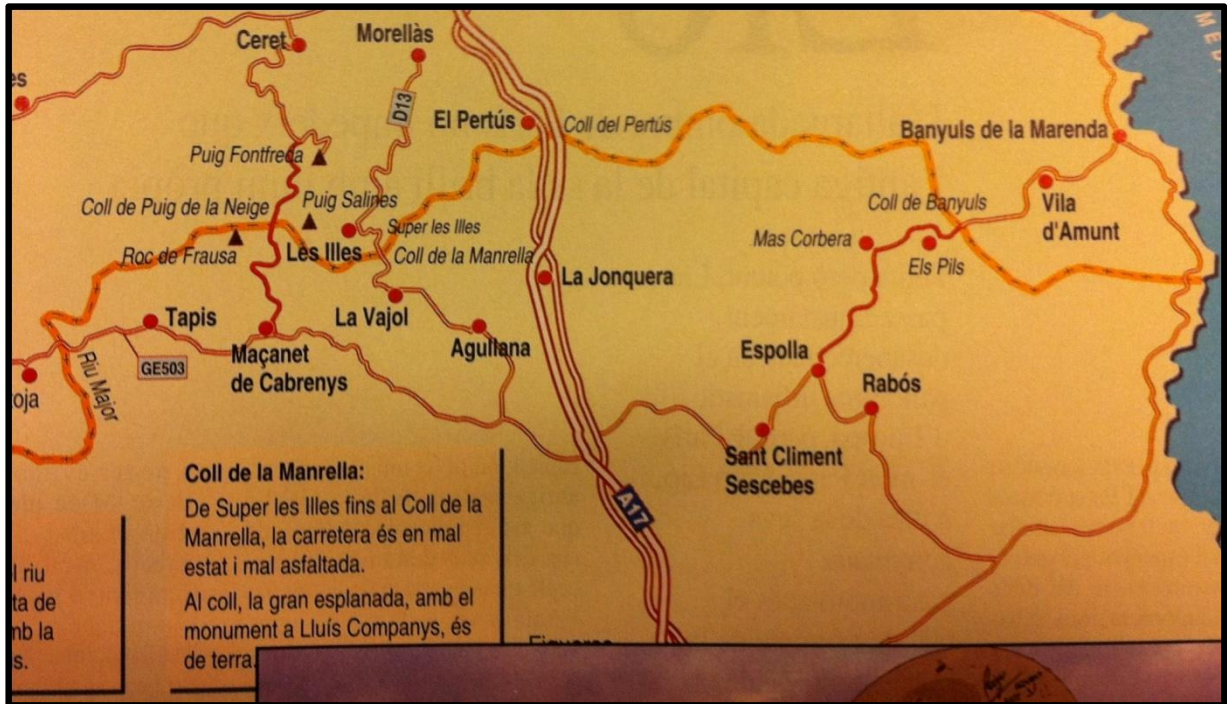
Finalment, només vull dir que aquest apartat serà complementat amb l'apartat 6.2 d'aquest mateix treball. Això és així perquè hi hauria una repetició de coses i penso que és més adequat detallar-ho en l'altre apartat. En definitiva, aquest apartat s'entendrà molt més bé gràcies al punt 6.2 d'aquest mateix treball.

3.- Rutes i transport.

En aquest punt parlaré dels camins que seguien les persones que feien contraban, amb quin tipus de transport ho feien i la manera com s'organitzaven per a recórrer-les. Primer de tot i abans de començar a parlar-ne amb propietat m'agradaria dir que la gran majoria de les rutes no tenien un itinerari determinat, sinó que les persones que les feien es coneixien tant bé el territori que moltes vegades anaven bosc a través i arribaven igual al seu destí, per tant hi ha una dificultat afegida en aquest aspecte. A més, la majoria de les rutes marcades que seguien ja s'han perdut o fins i tot ni es van arribar a conèixer.

Per a poder parlar de rutes i formes de transport, el primer i més essencial és conèixer el territori del qual parlem, per això he cregut oportú mostrar aquest mapa:

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Font: Duran, Hermínia. "Rutes del contraban". Presència. Núm. 1144 (1994). P. 28.

Com es veu en al imatge, en el territori hi apareixen les vies de comunicació que es van anar construint al llarg del segle XX, però deixant això al marge, és una imatge que ens exemplifica molt bé el que era la frontera alt empordanesa i les rutes que en podien sortir.

En el mapa, es veu la importància dels pobles fronteres (en aquest mapa només apareixen els de muntanya, per importància haurien d'aparèixer també els pobles de Cadaqués i Portbou, però, per sort no són molt difícils d'ubicar i els col·locarem a l'extrem més nord-est del mapa, donant molta importància al port de Cadaqués i la via ferroviària de Portbou) els més importants dels quals eren: Maçanet de Cabrenys, La Vajol, Agullana, La Jonquera i Espolla. Des d'aquests pobles sortien diferents rutes que al cap i a la fi passaven pròxims als colls més importants de l'Empordà (Manrella, Banyuls, el Pertús i el de Puig de la Neige). Aquestes rutes, en la majoria dels seus casos no eren definides, perquè les carreteres solien estar controlades per la Guàrdia Civils i les Duanes, i per tant, els contrabandistes havien de passar per camins de muntanya o bé muntanya a través, i per tant, seguir aquests camins en l'actualitat és molt complicat, però, per sort en el llibre "El contraban de la frontera al Pirineu català" de Josep Albert Planes i Balls, en al seva pàgina 90 ens "dibuixa" una ruta que surt de Maçanet de Cabrenys i diu el següent:

- *"D'entrada, el senyor Joan Costa ens diu que "hi havia moltes rutes perquè la frontera és aquí mateix", tot just a una hora caminant. Quan li demanem que ens n'assanyali alguna sobre el mapa ens indica la que sortia de la vila (Maçanet de Cabrenys) i passava per la masia de la Figuerassa, cal Subiràs, el castell de Cabrera, el coll de les*

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Corderes, el mas Roger, la carretera de les Salines, l'ermita de la Mare de Déu de les Salines, el puig de les Pedrisses i el collar del Pous. Dins d'aquest laberíntic tramat de rutes, altres corriols s'encaminaven a les Piques de Sant Martí, prop del coll de Sant Martí, el Roc de la Campana i a la collada de la Dona Morta. Travessada la frontera els contrabandistes es dirigien a Ceret o Sant Joan de Pladecorts, entre d'altres localitats. Cal dir que actualment tots aquests caminals escabrosos que serpentegen entre les alzines suredes són seguits pels caçadors i boletaires”²³.

En llegir aquest fragment t'adones que, si no eres un expert en el territori, aconseguir creuar a l'altre costat de la frontera era una missió a l'abast de la sort i la temeritat. Una altra cosa que es pot concloure gràcies a aquest fragment és que és molt difícil traçar sobre un mapa les rutes que abans se seguien, primer per la dificultat de l'entramat i el laberint de corriols i camins que hi ha i a més a més perquè actualment hi ha la dificultat que la majoria de masos (per no dir tots) han desaparegut i fan encara més difícil seguir aquests camins de l'estraperlo.

També es pot observar que els pobles propers a la frontera eren els principals llocs d'aplec entre els contrabandistes i era allà on aconseguien les mercaderies per a fer el contraban. Per acabar amb l'“anàlisi” d'aquest petit fragment només voldria apuntar que les dificultats que comportava fer aquesta ruta, a part de les possibles detencions, eren molt grans perquè si et quedaves atrapat en aquelles muntanyes, i més si era a l'hivern, podia ser una “trampa mortal”.

Ja comentades com eren les rutes de muntanya, ara explicaré els mitjans de transport amb els que es feia el contraban i com s'organitzaven els contrabandistes per a fer-lo.

Els mitjans de transport eren els bàsics, simplement les persones que feien el contraban anaven caminant i portaven les mercaderies a l'esquena (en la majoria dels casos entre 25 i 30kg). Per acabar només queda dir que l'organització dels grups d'homes que feien aquestes rutes de muntanya era sempre la mateixa i era molt bona. Solien ser grups de 10 persones majoritàriament i una d'aquestes persones mai portava mercaderies, era el que anava al davant obrint camí i era l'encarregat, també, de distreure la Guàrdia Civils si aquesta es presentava al mig del recorregut. L'estratègia de distracció era sortir corrents i cridant per avisar als altres que anaven uns metres més enrere. Llavors els altres podien marxar i si per alguna cosa l'enxampaven ell no portava res i quedava lliure. Era un sistema molt ben pensat.

Un cop analitzades les rutes de muntanya, queden tres tipus de rutes per estudiar, les dues primeres seran rutes de contraban, i, la tercera serà l'anàlisi de les rutes de l'estraperlo.

---

²³ Planes i Valls, Josep Albert. *El contraban de frontera al Pirineu Català*. Sant Vicenç de Castellet: Farell editors. 2011.p.90

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

La primera ruta que analitzaré i que va tenir molta importància, més que a nivell de l'Alt Empordà a nivell de tot Catalunya, perquè va ser la que va fer capaç el contraban de diferents productes i alhora donava l'oportunitat per a transportar-los d'una ciutat a una altra. Aquesta "ruta" és el **tren**.

El tren, com ja he dit, va tenir una rellevància especial i és objecte de moltes anècdotes i "pilleries" diverses. En la nostra comarca va ser una bona forma de contraban perquè aquí hi ha l'última estació de tren de l'Estat abans de la frontera amb França i a més aquesta està molt a prop de la primera estació Francesa. Això va provocar dos tipus de contraban a Portbou: el que era el contraban del dia a dia que solia ser fet per la gent de Portbou o bé per gent de tota la comarca i que fins i tot després se n'anaven a Barcelona i el contraban amb el que realment es van fer diners, aquell contraban ferotge en què es feien operacions de contraban amb milers de quilos de mercaderia. A més a més, això va provocar que en el poble de Portbou treballar a la Renfe fos senyal que podies estar posat en negocis no gaire nets. Però, anem per parts i primer començarem per aquest contraban a petita escala.

Aquest contraban que podríem anomenar de subsistència o quotidià, indirectament també va comportar un estraperlo a les ciutats més grans on faltaven tot tipus de queviures. Dins aquest contraban hi havia diversos sistemes, i, per tant, els explicaré un per un:

- a) El primer que explicaré és el que feia la gent de Portbou o dels pobles més propers. Aquest consistia en anar a vendre algunes coses a Cerbere (hortalisses diverses, ous, etc) o simplement anar-hi amb diners.
El viatge d'anada era molt tranquil perquè no hi havia cap tipus de perill, però, en el viatge de tornada es respirava la tensió en l'ambient, tant les dones o homes que havien anat a vendre coses a Cerbere com els que simplement hi havien anat amb unes pessetes de més tornaven carregats de mercaderia de contraban (solien ser mercaderies petites com arròs, mongetes o cafè) que amagaven en la seva pròpia roba (es feien capes amb moltes butxaques o jaquetes amb butxaques interiors) o bé en algun espai del vagó, però tampoc si miraven molt a l'hora d'amagar-lo perquè si el revisor s'acostava i ja havien passat la frontera el que feien era tirar les mercaderies per la finestra i d'aquesta manera ja s'encarregaven d'anar-ho a recollir i, en canvi, si el revisor venia abans de la frontera l'únic que podien fer era resar i esperar que no els hi trobés però, al cap i a la fi, si els hi acabava trobant com que la quantitat que portaven era molt minsa l'únic que els hi feia era retirar-los la mercaderia i aquí s'acabava el problema.
- b) El següent tipus de negoci fraudulent que es feia ja era més aviat un tipus d'estraperlo. La gent de molts pobles pels quals passava el tren a prop estaven conxorxats amb els funcionaris que anaven en el tren (alguna part de la mercaderia anava cap a ells) i quan ja havien sortit de l'estació (òbviament no podien pujar a l'estació perquè el risc que els enxampessin era molt gran) el tren anava a una

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

velocitat molt reduïda durant una estona i així permetia que la gent pogués pujar al tren.

Un cop la gent havia pujat al tren, es dedicava a amagar molt curosament les mercaderies d'estraperlo que portaven a sobre (en alguns casos les amagaven en el vagó i en altres les portaven al damunt camuflades) perquè així els revisors i la Guàrdia Civil no els pogués dir res i, com a molt, si els trobaven alguna mercaderia d'estraperlo que no els hi trobessin al damunt, sinó en alguna part del vagó perquè així podien "fer-se els bojos" i només es quedaven sense la mercaderia en si, però estalviant-se la multa. Referent al fet de camuflar les mercaderies, a les pàgines 192 i 193 del llibre *El preu de la fam*, hi ha un paràgraf que ho relata molt còmicament:

- *"Certament, pels durs anys de la postguerra van passejar un bon grapat de falses embarassades i de dones bressolant pernils magistralment embolcallats com si d'un nadó es tractés[...]. Als panxuts d'un dia per l'altre, s'hi sumaren els sospitosos abrics d'hivern atapeïts fora de temporada. Els geperuts de per riure convisqueren amb falsos guixos en cabestrell i crosses trucades, buides en el seu interior per allotjar l'oli, l'or líquid del mercat negre. Les col·leccions de novel·les de vell foren buidades amb una precisió mil·limètrica per oferir un espai preuadíssim on ocultar la mercaderia. Les maletes ampliaren la capacitat amb un doble fons casolà. Les mànigues van tancar els seus punys amb una veta per convertir-se en una doble pell capaç de traginar llegums"*²⁴.

Un cop vistes totes les peripècies que es feien per evadir els revisors, i un cop arribats a Barcelona, el tren es netejava a una velocitat impressionant, moltes vegades, fins i

Fotografia del túnel de la via de tren Portbou Cervera

tot, hi havia gent esperant el tren per pujar a ajudar a buidar el vagó a un company seu i en buidar-lo ni hi pujava. Finalment les mercaderies d'Estraperlo eren venudes a Barcelona, el viatge de tornada era plàcid i s'arribava a casa amb les butxaques plenes, a no ser, que com passava en alguns casos ja s'aprofités per arribar-se fins a Cervera i gastar-se les pessetes guanyades en productes per a la família.

c) Els revisors i maquinistes, tenien un fàcil amagatall a les cabines i, com passava en general en l'època, els seus sous no eren molt elevats, per tant, i com és lògic, entre viatge i viatge també es treien un sobresou que els anava molt bé.

²⁴ De Andrés Creus, Laura. *El preu de la fam*. Badalona: Ara llibres. 2010. P-192-193

- d) Un altre mitjà que utilitzava la gent que havia de portar mercaderies més grans des de Cervera i que no les podia portar en el tren perquè eren molt difícils de dissimular, era el de recórrer a peu tota la via del tren des de Cervera fins a Portbou, havent, fins i tot, de passar pel túnel que es veu en la imatge tot i saber de la perillositat d'aquesta acció. Aquesta forma va ésser la menys utilitzada de totes les que hem explicat fins al moment.
- e) Per últim i per concloure tots els tipus de contraban que anaven lligats a la via del tren, ens queda parlar del contraban de luxe, aquell que realment movia molts diners, tant en les mercaderies com en els suborns a les autoritats, i que, fins i tot, en moltes ocasions les autoritats hi estaven posades pel mig amb molts més interessos dels que hi haurien de tenir. Aquest és el contraban a gran escala, aquell que va crear moltes noves fortunes i que no portava 20 kg de cafè sinó que en portava vagons plens i tonelades. Aquest era el contraban que realment s'hauria d'haver controlat però, gràcies als diners, les amistats i la posició social dels que la feien, no tenien cap tipus d'impediment.

Explicades totes les formes de contraban que van derivar de la "ruta" que va ser el tren, continuarem explicant una altra ruta de contraban, més que ruta, un altre sistema, i aquest és el **contraban marítim**.

Aquest era un contraban molt arriscat perquè, a part de la perillositat del delictes que s'estava cometent, també s'hi sumava el risc que comportava fer aquest contraban amb vaixells, en moltes ocasions de nit i acostant-se a zones rocoses on era molt fàcil encallar-se. Quan es parla de contraban marítim ràpidament es pot relacionar Cadaqués amb les coves. Es relaciona amb Cadaqués perquè va ser la població on més contraban marítim es va fer (Juntament amb l'Escala i Roses) a causa de la situació en la què es trobava: és la població que està més al nord-est de tot Espanya, està aïllada per les muntanyes, hi havia poca vigilància... per tant hi va haver un cúmul de coses que la van portar a ser la capital del contraban marítim.

Les coves són amagatalls naturals que es van crear en les roques a causa de l'erosió de l'aigua i que van fer un gran favor a tots els contrabandistes perquè es van convertir en els amagatalls perfectes per a les mercaderies que es portaven de contraban. Alguns exemples de coves són la cova del Contraban, la cova del Sabó... noms que realment t'indicaven per a quin servei les utilitzaven.

La forma amb que feien aquest contraban era molt senzill, anaven a França a algun dels ports marítims més propers o, si la càrrega era molt important, podien anar a ports més llunyans i importants i un cop arribaven a aigües catalanes, ja sabien els horaris de temps en que els Guàrdies Civils no vigilaven (o bé ja els havien subornat) i procedien a la descàrrega de les mercaderies.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

La descàrrega de mercaderies sempre solia ser igual: el vaixell gran arribava i era llavors quan les barques petites de pescadors transportaven els farcells o paquets a l'interior de les coves. Si en alguna ocasió l'ambient era tranquil es podia descarregar a terra (amb les barques petites o fins i tot amb gent que hi anava nedant), posteriorment es carregaven els *fardos* a l'esquena i els portaven fins als carros o als camions i aquests vehicles ho portaven fins als masos propers que col·laboraven. Finalment aquesta mercaderia es portava al seu destí final, que fins i tot els pescadors que havien participat en la descàrrega de mercaderies desconeixien.

Finalment, i per acabar amb l'apartat de rutes i transport, només em queda parlar de les rutes **interiors de l'estraperlo**.

Aquestes són simplement les carreteres, els camins i els corriols a través dels quals s'anava d'un poble a un altre per a fer els intercanvis o per anar a comprar les mercaderies d'estraperlo en qüestió. Aquests camins solien ser camins de carros o no gaire coneguts per a poder circular amb tranquil·litat però, si s'havia d'anar per camins on sabies que et podia enganxar la policia hi havia diverses maneres per evitar els controls: la primera, i més òbvia, era donar-te a la fuga però no solia portar gaires bons resultats; un altre sistema era el que anomenaven el "sistema del sobre" que no consistia en cap altre cosa que portar un sobre amb una quantitat de diners determinada per si la Guàrdia civil et parava; un altre sistema que he pogut esbrinar era el de portar els papers falsificats conforme un general o una autoritat important és la que té encarregada el tràfic de mercaderies en qüestió; una anècdota molt curiosa i una forma d'evitar controls és el sistema de "camuflatge" que en podríem dir, que consisteix en vestir-se d'oficial de la Guàrdia Civil per intentar evitar controls (el més fort és que funcionava!); i, per últim, un sistema que trobo que estava molt ben ideat, i que és molt semblant al que es feia servir en les rutes de muntanya, és el que consisteix en què: a una distància prudencial del carro que porta les mercaderies i sempre per davant hi vagi una bicicleta, el conductor de la qual ha d'anar inspeccionant si hi ha roderes de les bicicletes de la Guàrdia Civil o bé si hi ha els Guàrdies civils presents en algun lloc. Si es donés el cas de que hi hagués guàrdies civils, el conductor de la bicicleta faria mitja volta i comunicaria al conductor del carro o del camió al presència de les autoritats i ambdós girarien cua cap al destí originari.

Amb això crec que he fet un repàs a totes les rutes de contraban i estraperlo de l'Alt Empordà, i, després de veure totes les peripècies i "murrieries" que es feien per a poder passar matèria de contraban, queda demostrat que, quan es tracta de gana i de diners, l'enginy humà pot aconseguir solucions inimaginables i al·lucinants.

4.- Organització.

L'objectiu d'aquest apartat és aconseguir conèixer les formes en què s'organitzaven les "màfies" de l'estraperlo i el contraban. Moltes vegades, en sentir que són afers de la

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

postguerra es pot tendir a pensar que serien unes organitzacions simples i amb no massa recursos (m' incloc en aquest pensament inicial), però després d'haver llegit uns quants llibres i haver sentit les històries del contraban i l'estraperlo de primera mà te n'adones que tot està en un altre nivell molt més alt i pots comprendre perquè hi ha algunes fortunes tant importants en al nostra comarca.

A la pàgina 124 del llibre *Tots hem fet l'Estraperlo*, de Joan Guillamet, hi ha una frase que mostra perfectament això:

- *“L'organització de l'estraperlo, fins a un cert punt i ens molts aspectes, va arribar a ser perfecta. Hi havia muntat com una mena de cos, que comptava amb els seus enllaços i els seus col·laboradors”²⁵.*

Aquesta frase mostra molt bé el que era l'organització de l'estraperlo. Ho estructurare en els tres nivells següents:

- 1- En aquest primer nivell s'hi troben aquelles persones que actuen soles o en un petit grup reduït. No hi ha una intenció de gran benefici sinó que la seva raó de ser és simplement la subsistència. Un exemple molt clar d'això seria el contraban de cafè a Portbou.
- 2- En el segon nivell la cosa ja canvia una mica, ja hi ha un acord entre dues o tres persones o un grup més gran, ja hi apareixen els suborns.. però al cap i a al fi no deixa de ser un contraban o un estraperlo de subsistència, tot i que ja hi comencen a aparèixer uns certs beneficis. Un exemple d'això serien totes les persones que anaven fins a Barcelona amb tren per a poder vendre unes poques mercaderies i fer quatre duros, la diferència resideix en què hi ha una mica d'acord amb maquinistes i revisors perquè, per exemple, el tren trigui una estona a arrancar de veritat perquè la gent es pugui incorporar al tren ja en marxa.
- 3- En aquest tercer nivell sí que hi apareix el que seria el contraban per fer diners i és aquí on naixen moltes de les fortunes de l'Alt Empordà avui en dia. En aquest nivell ja hi ha veraders suborns i entren a repartir moltes més persones, tot i que, la persona o persones que més beneficis s'emporten, que vindrien a ser els “capos” no s'embruten les mans, i, com a molt, la única feina que fan (a part de posar els diners per a l'operació, és clar) és la de pactar amb el venedor els preus de compra i la de buscar col·laboradors en masos i altres. Dins d'aquest tercer nivell penso que estaria bé diferenciar també dos tipus: les persones que ho fan per intel·ligència i per ser més murrís que ningú i les autoritats i persones del bàndol guanyador. A continuació explicaré una mica les diferències entre aquests dos “grups”:

---

²⁵ Guillamet i Tuéols, Joan. *Tots hem fet l'estraperlo*. Barcelona: Columna Edicions. 1995. P.124

- a) Els primers, que eren simplement els més murrís, ho he explica't així perquè en moltes ocasions no eren del bàndol dels guanyadors i simplement van haver d'utilitzar al seva intel·ligència per a fer la seva fortuna. Es van basar en el coneixement del territori i de les rutes, en seleccionar bé els homes que treballarien per a ells (alguns dels quals eren *golondros*²⁶), crear una bona xarxa de contactes tant amb proveïdors com amb masovers de França i Espanya i, finalment, saber a qui subornar i en quina ocasió fer-ho. Un bon exemple d'això ens ho narra Francesc Ventura en el dossier les Alberes número 4 sobre el contraban i l'estraperlo en la pàgina 79. Ell va formar part d'una d'aquestes xarxes i el dossier ens ho narra així:
- *"Ell tan sols va col·laborar amb les bandes estraperlistes unes quatre o cinc vegades. La seva missió era fer d'enllaç entre els masos propers i la ciutat de Figueres, com una baula més del complex engranatge del negoci. El <<cabecilla>> d'una de les bandes més importants de l'Empordà, en Pere d'Avinyonet, li va oferir la possibilitat de participar a la xarxa portant amb carro o camió carregaments des del seu mas fins a Figueres. A l'entrada del fosc, havia de carregar el <<gènere>> - mai va saber què transportava- que una colla havia deixat la nit abans. Després amb unes feixines de llenya o amb estelles, cobria el carregament per simular que transportava llenya i per no despertar sospites[...] Llavors calia deixar el carregament a una quadra de Figueres, i esperar a cobrar la part corresponent pel treball, molt més substanciosa que la que es cobrava per <<fer el paquet>>"²⁷.*
- Només amb aquest paràgraf es pot veure la complexitat de les organitzacions, el nombre de col·laboradors que tenia cada "banda" i ens podem imaginar els beneficis que devia comportar perquè es muntessin aquests entramats.
- Per acabar, només voldria remarcar una de les diferències principals d'aquest tipus de contrabandistes de "tercer nivell" amb els altres, i és que aquests sí que estaven exposats a que els agafessin i a que els hi caiguessin penes, tot i que als "capitosts" no els solien agafar perquè sempre agafaven els seus subordinats amb les mans a la massa i ells mai estaven en les operacions pròpiament dites.
- b) El segon "grup" del tercer nivell és el que fa referència a les autoritats o persones fidels al bàndol guanyador amb capital.
- Aquests no van fer les fortunes gràcies al seu enginy, sinó gràcies a la seva posició social, als seus contactes amb les autoritats i al capital que ja tenien. Aquests van ser els que realment van fer diners ràpidament i fàcil perquè no tenien cap tipus d'impediment a l'hora de fer contraban, sinó tot el contrari gràcies als seus

---

²⁶ **Golondros.** Éren l'equivalent a les actuals mules de la droga, és a dir, portaven els materials de contraban en el seu cos.

²⁷ Pujol i Fabrelles, David. "Dossier estraperlo i contraban". *Alberes*. Núm. 4 (Tardor-Hivern 2010). P. 35-80.p.79

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

diners, als contactes que tenien i a la seva força sobre les autoritats competents del moment en qüestió.

Amb l'explicació del tercer nivell queda acabat l'apartat de l'organització del contraban i l'estraperlo, que com s'ha pogut comprovar és molt més complicat del que la gent es pensa i, a més a més, un cop explicat aquest últim apartat es pot donar per tancat el punt d'"Estraperlo pels estraperlistes". La informació presentada en aquest punt m'ajudarà a resoldre la meva hipòtesis en la conclusió.

6.- Estraperlo pels estraperlejats.

Primer i abans de començar s'ha recordar el fet explicat en l'apartat 5 sobre el títol d'aquest apartat. Dit això, i completat en l'apartat 2.3, en el punt 6 parlarem de l'estraperlo i el contraban des de l'òptica de les persones del dia a dia, les persones que havien de buscar-se la vida i anar al mercat negre a comprar tot tipus d'articles, és a dir, parlarem dels consumidors del mercat negre.

En aquest apartat simplement analitzarem el comportament d'aquests consumidors i mirarem quines dificultats i quins "avantatges" tenien a l'hora de comprar les mercaderies.

1.- Què compraven?

Aquest apartat va íntimament relacionat amb el 5.1 perquè, òbviament, els contrabandistes i estraperlistes comerciaven amb el que realment faltava, per tant, amb el que comerciaven al 5.1 és el que compren els *estraperlejats*.

Essencialment, el que la gent més pobre comprava al mercat negre eren els productes bàsics, que tot i que apareixien a la cartilla de racionament ho feien amb unes quantitats del tot insuficients. Per tant, podem afirmar que el que les masses populars compraven al mercat negre era: pa, oli, sucre, arròs, cafè, patates, llegums, i un llarg etcètera. Però, a qui també hem d'observar el que feien els "consumidors" més selectes, els que realment tenien un alt poder adquisitiu. Aquest grup de gent va haver de seguir comprant de tot al mercat negre, fins i tot productes de luxe arribats des de moltes parts d'Europa. Per posar alguns exemples, aquells consumidors més selectes que en el seu dia volien construir-se una casa i volien posar un escalfador d'aigua, no comprava els escalfadors d'aigua espanyols que eren cars i ineficaços sinó que es demanava portar un escalfador d'aigua d'Alemanya, que era més econòmic i de més bona qualitat; i, un altre exemple seria el d'aquells grans poders adquisitius que es feien portar els millors rellotges des de Suïssa.

En definitiva, el que els consumidors del mercat negre compraven en ell era tot el que els podia faltar, en el cas de la gent rica productes de luxe i en el cas de la gent pobre productes quotidians i necessaris per a la vida diària.

2.- On ho compraven?

Aquest apartat, com passava en l'anterior, també va molt lligat al 5.2 i 5.4, ja que per exemple, totes aquelles persones que creuessin la frontera pel seu compte per anar a buscar productes per al seu consum compraven la seva mercaderia a França, per tant eren els consumidors del mercat negre, i, a l'hora eren els que ho compraven.

Tot i això, en aquest apartat sí que apareixen conceptes nous i molt interessants, que, a més, ens ajudaran a comprendre molt més la situació del moment. Per poder estudiar bé aquest apartat, crec necessari explicar totes les tendències o tipus de venda que es van dur a terme en aquella època:

- La primera i la que potser és la més coneguda és al de venda **sota taulell**. Aquesta és la més senzilla d'explicar i la que més es va practicar. Les botigues dels pobles i ciutats, a més de comprar les matèries pel racionament compraven mercaderies al mercat negre i aquestes les venien de sota mà. Això consistia en què hi havia una botiga que era visible per a tothom però a part d'aquesta hi havia una "segona" botiga, que ja no era coneguda per a tothom sinó que només la coneixia qui el botiguer volia. Òbviament els preus d'aquesta "segona" botiga ja no eren els mateixos sinó que eren molt més elevats.²⁸
- En els diferents tipus de venda també va néixer la figura de l'"**andari**"²⁹, que era una persona que agafava una determinada quantitat de mercaderia intervinguda que tenia a l'abast i anava poble per poble venent-la.
- Una altra tipus de venda que va néixer en aquesta època i que va ser molt important va ésser la venda per **encàrrec**. Tot i que pot sonar una mica estrofolari, un cop explicat, és un sistema de venda molt senzill i molt fàcil de comprendre. Aquest tipus de venda només hi era en algunes poblacions on hi havia una persona que era

---

²⁸ En moltes ocasions, aquesta "segona" botiga, també solia tenir una importància política, ja que en moltes ocasions s'hi feien tertúlies polítiques a la part de darrere. Aquestes converses es desenvolupaven tranquil·lament amb la botiga buida o quan hi entrava algú del mateix bàndol però quan hi entraven les autoritats o algú del bàndol contrari les converses canviaven d'allò més ràpid.

²⁹ Aquesta figura l'explica Joan Guillamet en el seu article a l'hora nova. Guillamet, Joan. "Peripècies de l'estraperlo". *Hora Nova*. Núm. 810 (1993). P. 13

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

l'encarregada de satisfer els encàrrecs. Aquesta persona era coneguda per tothom i quan, a algú de la ciutat li faltava quelcom, anava a aquesta persona i li ho demanava. Ella li portava al cap d'un o dos dies (feia uns dos o tres viatges setmanals) juntament amb moltes altres coses que li havien demanat i ho revenia per un preu una mica més elevat del seu preu de compra.

- Un dels sistemes més utilitzats per la gent de ciutat era anar a molt masos personalment i demanar als masovers si tenien mercaderia per vendre. Aquest sistema anava molt bé als masovers perquè els solien pagar preus molt elevats degut a la seva desesperació per emportar-se alguna cosa.
- El sistema més còmode per a la gent de ciutat era el d'anar al mercat. Dit així pot semblar que fos anar al mercat com ho entenem ara, però no és això ni de bon tros. Sí que és cert que anaven a l'espai on es feia el mercat però no compraven a cap parada del mercat sinó que ja sabien que en algunes cantonades en concret hi havia un carro estacionat on el que es feia era la venda de mercaderies d'estraperlo i contraban. Per tant, l'únic que havien de fer era acostar-s'hi i comprar la mercaderia en si, però l'única pega d'aquest sistema és que, en aquest cas els estraperlistes, s'emportaven més d'una sorpresa quan els que els anaven a comprar eren autoritats i els detenien.
- L'últim sistema i potser el més difícil de dur a terme, era el de ventes **pactades**. Bé, no és tant fàcil com indica el seu nom, ja que per pactar les vendes era bastant complicat. Primer havies de buscar els pobles que tenien el que buscaves, un exemple d'això és que se sabia que a Biure d'Empordà hi havia oli o a Pals hi havia arròs, i un cop sabies on t'havies de dirigir, havies d'anar fins al poble en qüestió i fer un pacte de venda o d'intercanvi amb un pagès. En aquest pacte es fixava el preu de les mercaderies o per quina altre mercaderia s'intercanviaria i, finalment, havien d'acordar el lloc de l'intercanvi, ja fos en un lloc entremig o al mateix lloc on havien fet el pacte.

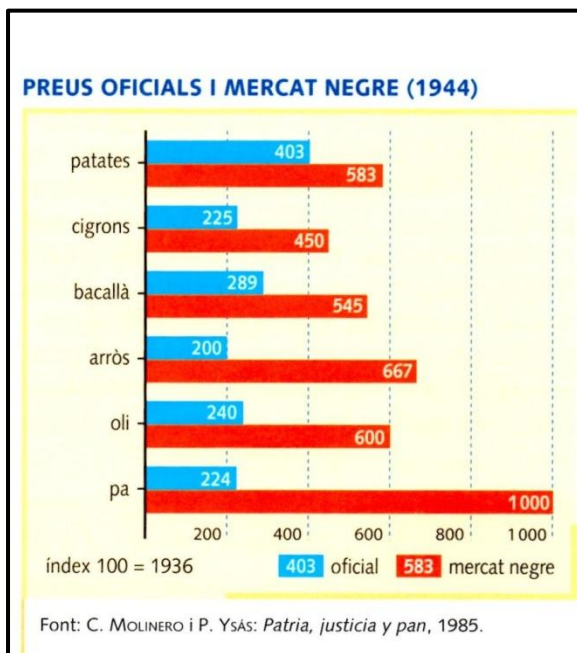
Bé, aquests són tots els sistemes que podia emprar la gent per comprar les mercaderies en el mercat negre, unes eren més arriscades que les altres, però, el que sempre se solia fer és pagar la mercaderia quan un la rebia, perquè, si per cas li havíem fiat fins a un altre dia i li

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

intervenien la mercaderia o tenia algun incident, després era quan hi havien problemes de pagament. Per tant en aquesta època va predominar molt la dita castellana de “*Toma el pan y deja el real*”. En definitiva, el mal moment en tots els aspectes va fer desenvolupar tant l'enginy a la gent, fet que va fer crear tots aquests sistemes, com la desconfiança, ja fos per a cobrar o perquè no donessin informacions a la policia.

3.- A quin preu compraven i d'on treien els diners?

Aquest apartat és un dels més difícils de realitzar i costa molt de ser concret, perquè cada estraperlista i contrabandista venia els seus productes a un preu diferent. Però el que sí que podem afirmar és que el preu del mercat negre solia ser entre 3 i 4 vegades més alt que el del mercat oficial. El preu de les mercaderies de contraban i estraperlo solia ser més alt que el salari diari dels treballadors. Per exemplificar millor aquest fet em valdré d'una sèrie de gràfiques i taules estadístiques que ho reflexen amb més exactitud:

Font: García Sebastián, Maria; Gatell Arimont, Carla; Paalafox Gamir, Joan; i Rsqes Corbella, Miquel. *Història*. Barcelona: Vicens Vives. 2011. P.315.

- Com s'observa en aquesta gràfica es segueix la tendència que els preus del mercat negre són bastant més alts que en el mercat oficial. Tot i això, en alguns productes la diferència de preu sol ser molt més alta que en la d'alguns altres. Per exemple el preu de les patates del mercat negre no arriba ni a duplicar el preu del mercat oficial, en canvi, el preu del pa del mercat negre gairebé és cinc vegades superior al preu del mercat oficial.

Però també s'ha d'entendre que aquests preus són mitjans, per tant en algunes ocasions poden ser molt més alts o molt més baixos, depenent del comprador i el venedor.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

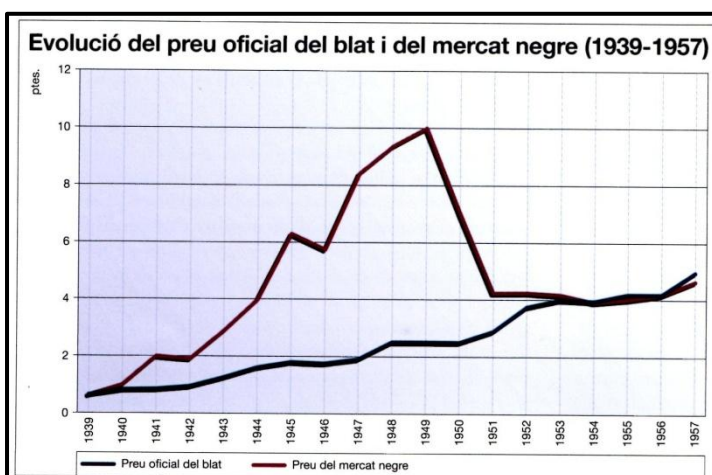
PRODUCTE	1936	MERCAT OFICIAL 1946	MERCAT NEGRE
Pa	100	320	1.286
Oli	100	283	1.750
Arròs	100	200	1.000
Bacallà	100	342	909
Cigrons	100	234	600
Patates	100	423	1.333

Font: Molinero, C. i Ysas, P. «Patria, Justicia y Pan». *Nivell de vida i condicions de treball a Catalunya*. Barcelona: La Magrana, 1985.

Font: Miguel, Sonsoles. *Enciclopèdia: El franquisme a Catalunya (volum 2)*. Barcelona: Editorial Crítèria. 2005. P.61

- En la taula estadística anterior s'observa, primer de tot, l'evolució dels preus del mercat oficial del 1936 i el 1946, que gairebé en la majoria dels casos s'ha duplicat, triplicat o quadruplicat, això ens indica que el cost de la vida va pujar molt en deu anys, i per si això fóra poc ens productes que ja s'havien encarat fins a un 300% en la seva majoria a més a més encara estaven fins a tres, quatre i cinc vegades majors en el mercat negre, per tant, queda demostrat que les famílies se les havien d'empescar totes, fins i tot recórrer a fer contraban i estraperlo, per a poder aconseguir els productes més bàsics per a la vida.

Finalment, mostraré una última gràfica en al què es veu l'evolució del preu del blat al llarg de gairebé tot el primer període de la dictadura franquista:

Font: Miguel, Sonsoles. *Enciclopèdia: El franquisme a Catalunya (volum 2)*. Barcelona: Editorial Crítèria. 2005.p.72

- En aquest gràfic es pot observar molt fàcilment la tendència que tenen tots els productes durant aquesta època exemplificat amb el blat.

Primer de tot, i durant els anys més durs de la postguerra, el preu oficial del blat creix lentament, per contra, el preu del blat en el mercat negre s'incrementa a unes velocitats molt grans, donat que els estraperlistes s'aprofiten de la

necessitat de la gent de menjar. Aquesta tendència d'increment del preu del blat

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

segueix pujant i té un pic a l'any 1950 quan, al començar la recuperació econòmica, ja hi ha més blat a u preu més econòmic, però, el preu del mercat negre encara segueix per sobre del mercat oficial. Però, l'any 1952, el preu oficial del blat puja i el del mercat negre baixa fins acabar els dos en el mateix nivell. Això és a causa de la fi del racionament, i, per tant, els preus s'estabilitzen segons la llei de la oferta i la demanda. Aquesta tendència la van seguir tots els productes que havien estat intervinguts.

Finalment, i per acabar de comentar els gràfics i el preu al què es pagaven els productes, només voldria concloure que els anys més durs van ser els de la postguerra més immediata i que alguns contrabandistes i estraperlistes es van aprofitar de la situació per encarir els seus preus. És una cosa molt trista, des del meu punt de vista, que la societat t'avoqués a haver de fer contraban, ja que era impossible viure si per pagar el pa d'un dia t'havies de gastar més del que havies cobrat aquell mateix dia!.

A continuació, i per acabar de concloure l'apartat dels "consumidors" del mercat negre, em queda resoldre el dubte d' on treien els diners.

Un cop et plantejes aquesta pregunta el primer que et passa pel cap és que era impossible que ho poguessin pagar ja que per poder menjar un dia havien de gastar-se el salari d'un dia o més. Per tant, sabent això vaig concloure que l'únic sistema a través del qual podien pagar les mercaderies d'estraperlo era a través dels estalvis. Quan els vaig plantejar aquest problema als entrevistats em van dir que sí, que aquí solia funcionar així però, la meua sorpresa va estar quan, en el preu de la fam vaig trobar aquest fragment:

- *"El diner que qui més qui menys havia pogut estalviar era paper mullat. Amb l'entrada de les tropes de Franco, el banc d'Espanya aplicà la seva pròpia normativa sobre les monedes i els bitllets de curs legal. Al 1938, en plena Guerra Civil, un decret del Ministeri d'Hisenda del Govern franquista, amb seu a Burgos, havia ordenat la prohibició de <<la tinència de papel moneda puesto en curso por el enemigo>>. Així doncs, el diner posat en circulació pels republicans fou declarat il·legal i confiscat mitjançant la creació del Fondo de Papel Moneda Puesto en Circulación por el Enemigo.*

Amb aquest espoli, Franco es va permetre sufragar una guerra que li havia sortit econòmicament molt cara. Els bitllets republicans confiscats a les zones ocupades foren canviats fora de l'Estat – on continuaven sent legals- per divises. [...]

La gran majoria dels veïns de les zones republicanes es van veure obligats a lliurar tots els seus estalvis al banc d'Espanya, a entitats bancàries privades i als ajuntaments. La resolució invalidà, en total, 12.000 milions de pessetes que havia posat en circulació la central del banc d'Espanya de Madrid, durant la Guerra Civil, i que deixaven de cop i volta de ser de curs legal. Una llei del 20 de gener de 1939 va ordenar el lliurement immediat de les monedes de plata, a canvi dels bitllets de Burgos, sota l'amenaça d'aplicar la Llei penal i processal de delictes monetaris a qui no ho fes. El Govern franquista no va canviar mai el diner confiscat pel de curs legal. En definitiva, perpetrà un atracament en tota regla.

El barcelonins i les barcelonines, tal com va ocórrer a la resta de zones alliberades de les urpes <<rojo-separatistas>>, van perdre de la nit al dia tots els seus estalvis, tant els que guardaven a casa en metàl·lic com els dipositats en bancs i caixes d'estalvi".³⁰

Llegint això, queda molt clar que els estalvis de la majoria de gent no van servir per a res, per tant, l'única sortida que tenia la gent per a poder costejar el preu de la vida i les mercaderies del mercat negre, era participar en aquest negoci, perquè sinó, era impossible alimentar les famílies amb els únics productes que eren suficients perquè no morissin d'inanició, els productes del mercat negre.

En definitiva, i per concloure tot l'apartat, els consumidors que realment volguessin poder menjar amb aliments comprats al mercat negre, estaven gairebé obligats a dur a terme o el contraban o l'estraperlo.

---

³⁰ De Andrés Creus, Laura. *El preu de la fam*. Badalona: Ara llibres. 2010. P. 44-45

7.- Estraperlo per les autoritats.

Aquest és l'apartat en el què analitzarem el comportament de les autoritats davant aquest comerç il·legal. Com passava en l'apartat anterior aquest títol tampoc és del tot precís perquè també hi hauria de contemplar el contraban.

Primer de tot i abans de continuar amb els apartats corresponents, cal dir que les autoritats del moment eren la Guàrdia Civil i els *carabiners*. Eren els òrgans de repressió emprats per Franco i unes de les figures més odiades al llarg de la dictadura.

1.- Quines eren les penes marcades?

En aquest apartat, cal destacar la importància de dos "òrgans" que funcionaven paral·lelament amb la Guàrdia civil i els controladors de duanes.

Aquests eren "els del 40%" i la "*Fiscalía de tasas*". Aquests dos òrgans eren els que realment controlaven el mercat i eren els encarregats d'intentar descobrir les activitats fraudulentament de comerciants, pagesos, etc, és a dir, aquests òrgans es fixaven en què no hi haguessin enganyifes a l'hora de declarar produccions agràries, que no hi haguessin estafes amb el pa (en el cas dels flequers), que no hi haguessin estafes amb les cartilles de racionament (apuntar-hi gent que ja havia mort, més gent del que pertocava). En definitiva, aquests dos òrgans simplement es fixaven en les estafes de la població i les penes que imputaven solien ser monetàries (solia ser per valor del 40% de la mercaderia il·legal, d'aquí ve el nom) i si aquesta multa no es pagava es podia acabar a la presó.

A part d'aquests òrgans que controlaven, essencialment, els mitjans de producció i el frau en aquests, s'erigien dues figures més, la dels Guàrdies civils i la dels controladors de duanes.

El primer dels dos era l'encarregat d'evitar el transport de les mercaderies d'estraperlo a les terres d'"interior" i l'entrada de mercaderies de contraban en els territoris fronterers i marítims.

Les seves mesures per evitar el contraban i l'estraperlo era: la col·locació de controls en les carreteres per evitar el fàcil transport (per poder desplaçar el gènere era necessària una *guia*, document que expedia l'autoritat provincial per vigilar el transport de mercaderies; a la

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

guia constaven: el mitjà de transport, el producte, la quantitat, l'emissor i el receptor i els punts de partida i arribada) i les diverses rutes de vigilància que es feien al llarg de la frontera (sobretot de nit) per vigilar que no passessin mercaderies de contraban. Els seus principals problemes eren la poca quantitat d'efectius per a controlar molts quilòmetres de frontera, en alguns casos, la poca coneixença del territori i, per últim, que la gent de l'àrea local ja coneixia les rutes de vigilància que seguien, i, per tant, se les empescaven per passar per llocs diferents.

Si per alguna cosa agafaven gent fent contraban o estraperlo, havien de treure'ls les mercaderies (es quedaven una comissió, que podia arribar a ser del 40%, dels productes que agafaven en algunes ocasions) i llavors la pena que els queia als contrabandistes solia dependre de la quantitat de mercaderia que portaven, la mercaderia que era i si eren reincidents o no. Les penes solien ser multes i, en alguns casos, la presó.

En segon terme, els controladors de duana només estaven a les principals vies de connexió amb França (el coll del Pertús i la via ferroviària de Portbou).

Aquests només estaven encarregats de controlar les mercaderies que passaven amb camió, carro o tren per les vies abans esmentades. Només havien de dedicar-se a escorcollar els vehicles o el tren a la recerca de materials il·legals i, si els trobaven, les penes i la comissió que cobraven funcionava de la mateixa manera que amb la Guàrdia civil.

Un cop analitzats tots els òrgans de repressió i les seves penes, ens queda clar que sempre s'emportaven un cert benefici per la "feina" ben feta.

2.- Com solien actuar les autoritats davant l'estraperlo i el contraban.

Aquest és un punt que dóna molt de joc al treball perquè en ell es poden observar la corrupció del sistema, les estratègies utilitzades per els grans estraperlistes i, alhora, la bona fe d'alguns que veien com es passava gana al seu voltant.

Dit això i després de la recopilació d'informació diferenciaria l'actuació de les activitats en tres maneres generals d'actuació que són les següents:

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- La primera és la que podríem considerar com la que feien els Guàrdies civils o controladors de duanes més servicials i fidels a al seva feina. Eren els treballadors que podríem qualificar com a implacables perquè intentaven no deixar escapar a ningú i no acceptaven suborns ni amenaces.
Queda molt clar que feien bé la seva feina, però aquí podríem plantejar-nos dues preguntes que només ens podrien resoldre els que actuaven d'aquesta manera: Quina era la seva moralitat per veure com la gent al seu voltat moria de gana i ells seguien fent bé la seva feina i si realment ho feien per estimació i respecte a la feina o bé per les suculentos comissions que es podien emportar?
- El següent "grup" d'autoritats serien aquelles que no acceptaven suborns ni amenaces però que feien la vista grossa perquè veien la necessitat que hi havia al seu voltant. Òbviament la gent del seu voltant els recompensava aquest gest amb menjar i queviures però realment la pregunta és: ho feien pels presents o bé per integritat moral, perquè, ben mirat, més els valia fer la vista grossa cobrant un bon suborn, no?
- Per últim, parlarem del grup dels corruptes, aquells policies que acceptaven suborns i que quan havien d'anar a les rondes de vigilància anaven cap als altres costats perquè la xarxa de contrabandistes amb la què estaven associats passaven per aquell camí en concret. Tot i que tots eren corruptes per igual, penso que dins aquest grup podríem parlar de dos subgrups que són els següents:
  - a) El primer és el de guàrdies civils i controladors de duanes corruptes que només ho feien per guanyar-se un sobresou. Aquests en algunes ocasions eren corruptes per obligació (quan el contraban era d'algun general o càrrec públic d'importància) i en altres ho feien per la bona recompensa econòmica que s'emportaven per fer la vista grossa.
  - b) El segon subgrup és el de les autoritats corruptes al 100% i que van fer diners de veritat. Aquests són els guàrdies civils i controladors de duanes que, a més d'acceptar suborns i demés, feien el contraban per el seu compte per encara a sobre treure's un benefici molt més gran. Podríem dir que aquest és el pitjor grup

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

de tots ja que no tenien escrúpols i, al cap i a la fi, van fer molts diners gràcies a les desgràcies de molta gent.

En definitiva, vistes totes les tendències totes tenien la seva raó de ser, ja que, la feina de guàrdia civil era molt mal pagada i moltes vegades no guanyaven per mal de caps com per, a sobre, pensar en moralitat i bé comú, per tant, penso que no som ningú per jutjar-los ni dir què estava bé i què estava malament.

3.- "Xivatassos" a l'ordre del dia.

Aquest apartat és el més curiós de tots i és que, en el context històric tant dolent la gent no deixava mai aparcades ni les rivalitats, ni les enveges... Aquí parlarem de les raons principals per les quals es donaven els famosos "*soplos*" i quins beneficis s'emportava la persona que els feia.

En el fons, els "*soplos*" sí que s'entenen en un dels sentits, i és que la persona que passava la informació a la Guàrdia civil, si aquesta era certa i enxampaven els contrabandistes, s'emportava una part del pastís, ja que podien arribar a cobrar fins a un 40% de les mercaderies que portaven els que havien estat delatats, però, aquí torna a entrar la moralitat i la pregunta és si val la pena espatllar la feina de moltes persones i els seus esforços per a una quantitat de diners fos la que fos? Però, com passava en les ocasions anteriors només els que ho feien ens podrien respondre aquestes preguntes.

A part de les raons monetàries, però, també existien altres raons i aquestes solien ser tres:

- Les primera i l'última van relacionades amb el territori, però aquesta va més íntimament relacionada amb aquest, ja que eren els que podríem anomenar "*xivatassos*" per invasió de territori. Podríem dir-ho així perquè aquests es donaven quan un estranger (de fora del territori) volia fer una acció de contraban i estraperlo en un territori en concret, i la mateixa gent d'aquell territori el delatava perquè ho consideraven un abús i a més creien que només ells tenien dret a gaudir dels avantatges del tall de frontera on vivien.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- Una raó molt usual en la gran majoria dels conflictes sol ser l'enveja i, en aquella època les enveges no es quedaren enrere i més d'una vegada es delataven veïns perquè com que feien estraperlo portaven millors vestits i no es podia permetre.
- La tercera raó va molt relacionada amb els càrtels³¹ de l'actualitat, ja que solia ser un "xivatasso" per perjudicar a una xarxa de contrabandistes opositora a la teva, ja fos perquè actuaven en el teu territori, perquè t'havien perjudicat a tu en una operació anterior o simplement per desestabilitzar la banda opositora.

Finalment, podem concloure que moltes de les causes que en temps passats van ser sinònim de disputa i lluites territorials encara avui en dia perduren en el temps, per tant, ens hauríem de començar a plantejar si realment hem avançat tant com creiem.

---

³¹ **Càrtel.** Acord formal entre empreses del mateix sector, la fi del qual és reduir o eliminar la competència en un determinat indret

8.- Conseqüències a la comarca.

El que tracto d'analitzar aquí són les repercussions que van tenir l'estraperlo i el contraban a la comarca de l'Alt Empordà. Per tot el treball que he fet i tota la informació que he pogut analitzar, la veritat és que es pot concloure que les conseqüències que van portar aquestes pràctiques a la comarca són gairebé en tots els casos positives.

A més, es pot afirmar, que per la seva situació geogràfica, és de les comarques més beneficiades per aquestes pràctiques, ja que en ser la part més plana de tots els territoris fronterers, era la principal via de pas i comerç amb França, i, a més, en tenir via del tren era un dels destins principals per a la gent de ciutat per anar a buscar productes. Dit això, em dispenso a explicar les conseqüències més importants que va comportar:

- La primera, i la més essencial de totes, és que va provocar que gairebé no se sabés què era **passar gana**, situació més accentuada en els pobles de muntanya. Aquesta és la conseqüència més bona per a la major part de la població, ja que en un context de fam, aquí al cap i a la fi, no es podia menjar de tot però tampoc no es podia dir que no es mengés, per tant, la qualitat de vida en la comarca de l'Alt Empordà va ser de les millors de tot el territori català.
- Una altra conseqüència derivada d'aquestes pràctiques, és que van aconseguir que la gent conegués millor el territori on vivia i es creessin rutes i carreteres seguint les antigues rutes de l'estraperlo i el contraban, per tant, van ajudar al desenvolupament logístic de la comarca.
- Un altre avantatge, que no només es va donar en aquesta comarca, és la creació **d'economats** en les fàbriques i indústries. Els economats eren uns sistemes d'abastiment de les plantilles en les empreses que obtenien els productes a preu de cost, és a dir, eren uns sistemes que les empreses van instal·lar que donaven més aliments als seus treballadors que no pas només el racionament. L'objectiu d'aquests era solucionar el problema de la baixada de rendiment a causa de la falta de menjar.
- Una conseqüència que podríem qualificar com a bona, és que aquesta situació va portar a la creació de **nous rics**. Aquests van fer la seva fortuna a una velocitat molt gran aprofitant-se de les mancances de la gent gràcies a la creació de xarxes de

contraban i estraperlo a la comarca. Realment aquests van ser els més beneficiats per la situació i en moltes ocasions eren del bàndol guanyador. Per tant, a més de tenir el poder del capital tenien un control polític i social del territori. Moltes famílies depenien d'uns pocs.

- Una conseqüència que va lligada a l'anterior és la proliferació de la **corrupció** a la comarca. Va molt relacionada a l'anterior perquè els que duien a terme el suborn a les autoritats i controlaven les duanes i fronteres eren els anteriors rics, i per tant, van ésser els que movien la societat amb els seus fils, la policia inclosa.
- Una conseqüència que simplement va lligada a la situació fronterera és que es va **incrementar** el nombre de **Guàrdies civils** i **controladors** de **duana**, l'objectiu dels quals era evitar aquests comerços il·legals.
- Per últim, una conseqüència que va lligada estrictament a l'anterior, és que el nombre **d'empresonaments** també va créixer bastant, i, per tant, tots els opositors al règim ja fossin per raons polítiques o per haver comès delictes estaven empresonats i l'estabilitat del règim no corria perill.

Bé, un cop analitzats totes les conseqüències més rellevants que va portar aquesta situació a la comarca, podem concloure que la nostra comarca va ser afortunada respecte a moltes altres i que va saber aprofitar molt bé la seva situació privilegiada. Gràcies a la situació i a l'enginy dels seus habitants la comarca va poder passar aquesta mala època d'una forma molt més còmoda que la resta de Catalunya.

9.- Curiositats.

Quan estava fent el treball, s'anaven presentant una sèrie de situacions que em sorprenien i, en molts casos, em provocaven algun somriure, i vaig creure oportú fer un apartat referent a aquestes situacions, i, que al cap i a la fi, serà el que li donarà un toc humorístic al treball i és on es veu l'enginy de la gent davant unes situacions tan adverses i les solucions tan curioses que trobaven. També es farà referència a alguna conseqüència que queda d'aquest comerç en l'actualitat.

- La corba que es veu a la fotografia és una corba que es troba a Portbou i s'anomena, que és aquí on hi ha la curiositat, la Corba del Contraban.

S'ha de dir que aquesta corba és molt propera a la frontera i, per tant, és normal que porti aquest nom ja que per aquí hi devien passar molts contrabandistes.

- Ja que som a Portbou, no ens mourem d'aquesta magnífica vila i és que, un senyor a qui vaig fer una petita entrevista em va explicar, que la Guàrdia civil a les nits obligava a tots els pescadors a deixar els remes a comissaria, i així s'assegurava que a ningú se li acudís d'escapar-se per anar a fer contraban.

- Una altra curiositat és que com que el vi era un producte amb el qual es podia comerciar lliurement, els pagesos que volien fer contraban agafaven els bocois i a dins hi feien un altre bocoi més petit. En el més petit hi posaven blat o algun altre producte i, llavors, posaven una mica de vi per l'espai que hi havia entre el bocoi petit i el gran per si, per alguna raó volien controlar que hi portessin vi, hi trobessin vi en la quantitat justa per comprovar-ho.
- En una altra ocasió un taxista anava fent un viatge i dos Guàrdies civils el van aturar, amb la sort que eren del seu poble i s'hi van posar a parlar sense fixar-se gaire en els dos ocupants del seients de darrere, però, quan el taxi ja se n'havia anat un guàrdia civil li va comentar a l'altre que li havia semblat que un dels passatgers tenia cara de porc, i era lògic que ho pensés perquè els dos passatgers eren dos porcs amb gavardina.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- Una altra tècnica bastant utilitzada era la d'utilitzar disfresses de generals o de càrrecs públics per evitar controls.
- Un cas que em va semblar molt macabre, fou un que vaig llegir que deia que en un control, uns guàrdies van parar un camió i aquest, en un moment en què es van despistar els guàrdies va escapar. Al cap d'unes hores el van enxampar però no portava cap tipus de mercaderia il·legal. Quina fou la sorpresa d'un veí d'una població propera, quan, en anar a velar un familiar seu al cementiri es trobà un carregament de mercaderies il·legals i sí, eren les del camió que s'havia donat a la fuga.
- Les imatges més típiques del tren, com ja hem explicat, eren les de vagons plens de senyores embarassades, que, com és lògic, el nen no naixia al cap de nou mesos sinó un cop arribaven a casa.
- D'enginys n'hi ha molts, com per exemple el que es feia amb els cotxes. La gasolina, com la majoria de productes, també anava racionada, i el *cupo* que et pertocava anava referent als cotxes que tenies, per tant, no era gens estrany que hi hagués gent amb 10 cotxes però que només en fessin servir un.
- Una altra anècdota que s'explica, és la d' un carregament bastant important que entrava via marítima a Cadaqués, quan, al mig de la nit van aparèixer 4 Guàrdies civils a detenir-los. Quina va ser la sorpresa dels guàrdies civils quan els tripulants de l'embarcació, molt superiors en nombre de persones, els van agafar les armes i els van obligar a descarregar les mercaderies al seu amagatall.
Però la part extraordinària de la història no acaba aquí, sinó que l'endemà, quan els guàrdies van anar a intervenir les mercaderies no eren capaços de trobar l'amagatall on ells mateixos havien descarregat les mercaderies.
- Per acabar m'agradaria explicar una anècdota referent a la nostra comarca, però, més que derivada de l'estraperlo i el contraban, ve derivada de l'autarquia. Com ja hem explicat, l'autarquia causava que s'intentés reduir al màxim les importacions, i, com és obvi, Espanya no era (ni és), un país ric en petroli i per tant, necessitava de les importacions. Però en aquesta teoria sorgeix l'advocat vigatà Gay de Montellà dient

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

que això no era necessari, ja que ell coneixia un lloc a Espanya on de petroli, n'anaven sobrats. Aquest era la província de Girona i en especial l'Alt Empordà.

Com és obvi, les autoritats se'l van voler creure i van començar a foradar la comarca de dalt a baix, i em sembla, que el més a prop que van estar del petroli fou amb els dipòsits dels cotxes. És ben bé que les creences van per davant de la lògica.

Aquí acaba l'apartat de curiositats, i, per molt que semblin increïbles i irreal, puc assegurar que si els llibres no enganyen aquestes anècdotes varen succeir en el context en el que ubiquem el treball.

10.- Conclusió.

Arribats al final del treball i després d'una dura feina només em queda analitzar si la meua hipòtesis inicial és encertada o no. Abans de dir si he encertat o no m'agradaria recordar-la:

- L'estraperlo i el contraban eren dues activitats il·legals que es feien per a poder sobreviure.

Bé, després d'haver fet tot el treball i tota la investigació pertinent puc concloure que sí, que tenia raó, però no del tot. Efectivament, l'estraperlo i el contraban eren unes activitats dutes a terme per la majoria de població com a manera de sobreviure, però hi va haver una petita part de la població que va aprofitar les desgràcies dels altres per lucrar-se i especular amb elles, convertint-se així en els nous rics, unes fortunes aconseguides ràpidament i amb la gana i el patiment d'una part molt gran de la població, per tant, sense ni una mica de moralitat per les persones que les van aconseguir. Ara, per reafirmar-me en aquesta conclusió, m'agradaria citar dos fragments que he trobat en un dels llibres que més m'han ajudat al llarg d'aquest treball, *El preu de la Fam*:

- *“Mentre petits camperols es dedicaven a un estraperlo pràcticament a la menuda, que els comportava uns beneficis reduïts i la possibilitat de trampejar la gana; els grans i mitjans agricultors van disposar de tot allò que era necessari per introduir-se en un mercat negre a l'engròs que els ofería una bona prebenda. Disposaven d'excedents, de llocs on ocultar part de la collita que no declararien i després introduirien al mercat paral·lel, de mitjans de transport per fer la tramesa o poder adqúisitiu per llogar-los. I, sobretot, de la impunitat total davant les autoritats que els atorgava la seva condició de pertànyer al bàndol guanyador”.*³²
- *“A Muñoz Ramonet li devem les històries més rocambolesques del mercat negre a l'engròs. Ell ens obre les portes a les altes esferes de la corrupció i ens demostra com, sense escrúpols i amb certa habilitat, molta barra i, per descomptat, les espatlles ben cobertes, fer-se ric en aquella època no era excessivament difícil. El seu <<modus*

---

³² De Andrés Creus, Laura. *El preu de la fam*. Badalona: Ara llibres. 2010. P.132

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

operandi>> era enginyós i resolutiu, i a poc a poc la seva fama –com la seva fortuna– van anar creixent espectacularment”.³³

He triat aquests dos fragments perquè, en el fons, resumeixen tota la meva feina, li donen sentit i em responen a totes les qüestions que em vaig plantejar en l' inici del treball, a part de resoldre'm la meva hipòtesi.

Dic això que resolen totes les meves qüestions inicials perquè jo, a l' inici de tot, volia saber com reaccionava la gent davant l'abús de les autoritats i, com es mostra en el primer fragment, en veure que estan abusant d'ells, es “revelen” i fan tot el necessari per tirar endavant i sobreviure.

També se'm plantejava la pregunta de com es vivia sota l'autoritat comandància d'un govern totalitari, i com es veu en el primer i el segon fragment, per alguns resulta la millor vida del món (els rics en la major part), i per altres els sumeix en una pobresa molt gran que han de superar amb tots els seus esforços i, fins i tot, no fent cas de les lleis autoritàries i dures que el mateix govern imposa.

Finalment, i per concloure ja amb el treball, se'm plantejava la pregunta de quins pensaments van ser els que van portar a Catalunya a la situació a la qual es trobava i, en aquests dos fragments també queda molt ben resumit, i la idea que n'extrec és que el pensament funcionava segons el teu bàndol, per tant, si eres dels seus (el bàndol guanyador), gaudiries de totes les facilitats i la teva vida seria pròspera, curiosament aquest era el grup amb menys nombre de representants. En canvi, si formaves part de l'altre grup, ja podies fer el que volguessis que no te'n sortiries, per tant, posaven el bé d' uns pocs al servei del malestar de molts.

En definitiva, el seu govern era corrupte, era partidista i autoritari, no deixava respirar a la gent, i aquesta, abans que ofegar-se sense lluitar se la jugava dia rere dia per poder estirar una mica més la flama del que podríem considerar la seva “vida”, si a allò se li pot considerar vida.

---

³³ De Andrés Creus, Laura. *El preu de la fam*. Badalona: Ara llibres. 2010. P.208

Finalment, i per acabar amb les conclusions només m'agradaria citar una frase de Jordi Vila i Carreras, autor de *Quan vivíem de l'estraperlo*:

**Eren més dignes els qui
viven de l'estraperlo, que
els que amb l'Alçament
portaren la fam.**

11.- Bibliografia.

11.1.- Webgrafia.

<http://www.elcastellano.org/palabra.php?q=contrabando> (Consulta: 9/11/11).

<http://www.buxaweb.com> (Consulta en diversos dies).

www.wikipedia.org (Consulta en diversos dies).

www.rae.es (Consulta en diversos dies).

<http://www.ddgi.cat/bopH/list.vm> (Consulta en diversos dies).

11.2.- Bibliografia.

Aguilar, Marc; Maymí, Josep; Ros, Josep i Turró Xavier. *El contraban*. Girona: Quaderns de la Revista de Girona núm. 95 editat per la Diputació de Girona. 2001.

De Andrés Creus, Laura. *El preu de la fam*. Badalona: Ara llibres. 2010

Pla i Casadevall, Josep. *Contraban*. Ripollet del Vallès: "Llibres a mà" (iniciativa d'Edicions Destino i Edicions 62).1990.

Guillamet i Tuébols, Joan. *Tots hem fet l'estraperlo*. Barcelona: Columna Edicions. 1995.

Planes i Valls, Josep Albert. *El contraban de frontera al Pirineu Català*. Sant Vicenç de Castellet: Farell editors. 2011.

Vila Carreras, Jordi. *Quan vivíem de l'estraperlo*. Figueres: Edicions El Brau. 1996.

Tocabens, Joan. *Quan sagna el Llobregat*. Barcelona: Llibres el Trabucaire. 1985.

Rodríguez, Esther. *Els maquis*. Valls: Cossetània edicions. 2005.

Ferrer i Casadevall, Firmo. *Contraban a Portlligat*. Figueres: Edicions El Brau. 1999.

Giralt i Radigales, Jesús. *Diccionari de la llengua catalana (volums 2, 4 i 7)*. Barcelona. Ediciones primera plana. 2007

Portillo Sisniega, Lorenzo. *Magna, enciclopedia universal (volums 2, 4, 15 i 18)*.Barcelona: Carroggio de ediciones. 2007.

García Sebastián, Maria; Gatell Arimont, Carla; Paalafox Gamir, Joan; i Rsqes Corbella, Miquel. *Història*. Barcelona: Vicens Vives. 2011.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Pujol i Fabrelles, David. "Dossier estraperlo i contraban". *Alberes*. Núm. 4 (Tardor-Hivern 2010). P. 35-80.

Tusell, Javier. *Enciclopèdia: Gran Historia Universal (volums 7 i 8)*. Barcelona: Thema, equip editorial. 2000.

Miguel, Sonsoles. *Enciclopèdia: El franquisme a Catalunya (volums 1 i 2)*. Barcelona: Editorial Crítèria. 2005.

Bonada, Lluís. "Ruta de contraban". *Descobrir Catalunya*. Núm. 111 (Juliol del 2007). P.48-53.

Duran, Hermínia. "Rutes del contraban". *Presència*. Núm. 1144 (1994). P. 26-29

Guillamet, Joan. "Peripècies de l'estraperlo". *Hora Nova*. Núm. 810 (1993). P. 13

12.- Annexos.

Buidatge del Butlletí Oficial de la Província de Girona de 1940 a 1954.

1940

Núm.41

- Ley del 15 de Marzo de 1940. Reorganización de al Guardia Civil. Artículo quinto:
“Al cuerpo de la Guarcia Civil le corresponde la vigilancia y guarda de los campos, pueblos [...], la de corta y frontera, la persecución del contrabando y fraude.”
Finalment diu que la Guàrdia Civil veterana vigilarà el contraban en aduanes.

Núm.76

- Expedient de contraban contra José Ardúa Expósito: 44 peces de bestiar oví i 3 de porcí. A la Jonquera.

Núm. 133

- Procés Judicial contra Lion Eugene i Scoyes Laurent: 24 paquets de tabac de picadura <<Scaferlati>> i 26 paquets de <<Goloiser>>- A Rabós.

Núm. 143

- Procés judicial contra Michel Pons i Andrés Joseph: 10 paquets de dicarrets pursos de 5 cigars cadascun, 15 paquets de cigars marca <<Naja>> i un paquet <<Scaferlati>>.
- Procés judicials contra súbdits francesos: 20 paquets tabac <<La gitana>>, 20 <<Célitiquer>> i 3 caixes de cigars pursos de 25 cigars cadascuna <<Voltiguer>>- A Colera.

Núm. 147

- Llei de repartiment entre la Guàrdia Civil.
- *“Artículo primero. Las cantidades que correspondan al personal del Cuerpo de la GuardiaCivil por derechos obvencionales y de multas por delitos y faltas denunciadas*

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

por contrabando, defraudación y faltas reglamentarias, se distribuirán en la siguiente forma:

El cuarenta por ciento para los aprehensores, correspondiéndole al Jefe del servicio doble cantidad que a cada uno de los rastantes, cantidad. sean varios los que lo hayan practicado.

El cuarenta por ciento para las atenciones del Colegio de huérfanos del Cuerpo.

El veinte por ciento restante para el fondo «Multas» establecido en la forma que especifica, el Decreto de tres de junio de mil novecientos veinticuatro.

Artículo segundo. Las cantidades que por estos servicios puedan corresponder a Jefes, Oficiales y Suboficiales, por los prestados por ellos, ingresarán íntegras en los fondos del Colegio de huérfanos.

Las que corresponden a las clases e individuos de tropa se ingresarán en sus fondos de «Masita».

Artículo tercero. Quedan derogadas cuantas disposiciones anteriores se opongan al cumplimiento del presente”.

1941

Núm. 56

- Procés judicial contra Alicia Maria: contraban monetari.

Núm. 59

- Procés judicial contra figuerencs i el francès Charlot Helier: contraban monetari.

Núm. 77

- Multes de l'any anterior:
Lion Eugene i Scoyer Laaurent: 35,52 pessetes cadascun.
Michel Pons i Andrés Joseph: 43,35 pessetes cadascun.

Núm. 82

- Belga Maria de Cock: contraban monetari.

Núm. 119

- Preus del pa:
1. categoria. . . . 80 gs. de pa. . . 0'20

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

2. categoria . . . . 120 gs. de pa . . 0'20

3. categoria. . . . 200 gs de pa. . . 0'25

1943

Núm. 18

- Salvador Brich Pons, Valentín Planesa Boyet i Pablo Grassot Tena: 67 paquets <<Scaferlati>>.
- Salvador Ros Rodríguez: 197 caixes de picadura de 0,4 pessetes la unitat i 100 paquets de cigars de 0,15 pessetes la unitat.
- Antonio Asencio Guerrero: 25 paquets cigars <<Gauloise>> i 70 d'<<Scaferlati>>.

Núm. 20

- Juan Mascaró Fortena i Manuel Patón Lopez (Cabanès): 48 Paquets <<Scaferlati> i 10 paquets puros <<Legecs>>.
- José Planella Subirana: 66 caixes tabac nacional de 25 grams cadascuna.
- Montserrat Dilmé Fajola: tabac.

Núm. 27

- Multes anteriors:
Antonio Asencio Guerrero: 79,2 pessetes.
Salvador Brich i Valentín Planesa: 64,32 pessetes cadascun.
José Planella Subirana: 59,4 pessetes.

Núm. 52

- Iridiu Coll Portelo, Carme Costa Canadell, Genoveva Costa Canadell, Francisco Carrera (Figueres) i Adoración Cañada: contraban.

Núm. 75

- Juan Punset Carbó: tabac.
- Súbdits de Terol i Saragossa: tabac.
- Súbdits de Barcelona i Badalona: tabac.
- Soldat de Figueres: tabac.

Núm. 76

- Cirilio Conde Moltó: tabac
- Antonio Aragón Gomez: 3840 kg tabac.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- Joan Gitelló, soldat de la Jonquera, súbdit d'Alacant, Tomás Daviu Carreres (Figueres) i Jaime Planas Pujol (la Jonquera): tabac, pintes i altres productes.
- Jesús Lavaca Guinart (Figueres): 17 paquets <<Scaferlati>>.

Núm. 77

- Súbdit de Ciudad Real: 11 paquets <<Scaferlati>>
- Francisco Gallariza Guinerà (Roses): tabac.
- Dos súbdits de Girona_ <<Scaferlati>>.

Núm. 78

- Federica Chavera: 55 pedres d'ignició.
- Rafael Devilasora González (Figueres): 12 paquets de picadura estrangera.

Núm. 85

- Multa a Federica Chavera: 22 ptas.

Núm. 86

- Multes:
José Lucas Guinart: 16,32 ptas.
Cirilio Conde Moltó: 10,56 ptas

Núm.88

- Multa José Saéz: 86,4 ptas.

Núm. 89

- Multa A Bernardo Sellar del Castillo: 496,7 ptas-

Núm. 109

- Juan Manuel Galván garrido multa de 14, 2 ptas expediente de 1941.
- Luace Guinart a la presó epr no pagar multa del 1941.

Núm. 110

- Presó per multa impagada per: Federico Chavez, Maria Luisa López, José Chiva Pitarch o Juan Miguel Gomez.

Núm. 111

- Felix Lopez Rodríguez: 194 paquets tabac.

Núm. 114

- Felix Gules i Denise: 1000 escuts francesos.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Núm. 141

- Juan Massallé Ramió: 26 pedres ignició i pastilles de sabó.
- Joaquim Barceló Coll: tabac andorrà.
- Angel Plante Pérez: 447 pedres ignició
- Luis de Muer i Garcíó d'Andoain: tabac

Núm. 154

- Francisco Anglada Macia i Esteban Gómez Royo: 5 kg de sacarina i 48 pintes.
- Incautació de respalls de dents, cintes elàstiques, ulleres de sol, tabac <<Dagunan>>, ulleres, pintes, Civis, productes farmacèutics, 87,5kg de postals.

1944

Núm. 1

- Multes:
Luis Mues i García de Andoain: 36,4 ptas.
Angel Plante Pérez: 89,4 ptas.
Juan Massallé : 5,2 ptas.
Joaquim Barceló Toll: 214 ptas.

Núm. 2

- Incautacions de tabac.

Núm. 46

- Angel Mata i Angel Martin (El primer de Figueres i el segon un militar): 44 paquets <<Scaferlati>> i 8 bombetes <<Zenit>>.
- Cesáreo Álvarez (soldat): tabac marca <<Scaferlati>> i altres.

Núm. 52

- Damia Carrera (Porthus): contrabando monetario.

Núm. 53

- Elena Velasco Rozas, Maia Castelló Cals i Mercedes Sanz (Figueres): tabac i altres.

Núm. 64

- Multa a Cesáreo Álvarez: 1022,24 ptas.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Núm. 68

- José Ardúa Expósito (La Jonquera): Se li donà 1616,5 ptas pels béns que li van agafar al 1940.

Núm. 81

- Incautacions de tabac.

Núm. 92

- Incautacions de tabac.

1945

Núm.3

- Juana Puig Tolosa (Barcelona): encenedors i altres.
- José Mallo l Oriol i Badillo Mallo l Cantenys (Portbou): tabac, articles de perfumeria i altres.
- Juan Gimbernat: tabac.

Núm. 18

- Multa a Juana Puig Tolosa de 312,2 ptas.
- Dolors Guiset (Figueres) i Catalina Guiset (Boadella): 165 paquets <<Scaferlati>> més tres gomes elàstiques.
- Ben Ammar Hadid: pintes, agulles de cosir i 2849 pedres d'ignició.

Núm. 30

- Multa a Ben Ammar Hadid de 1249,6 ptas.

Núm. 31

- José Ferrussola Mercè, Victor Biscató Terrades (Figueres), Lluís Comajuan Pujol i Lluís Bragulat Pujol (aquest últim d'Espolla): 20.000 paquets de tabac francès.
- Cecilia Daniel i José Daniel (Sant Climent): 542 paquets de tabac francès més altres.
- José Ferrussola Mena i Bier Venido Ferrussola (Figueres): varis gèneres.

Núm. 35

- Ramón Vendrell (Portbou): diversos gèneres.

Núm. 44

- Multes:

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

José Ferrussola Mena i Bier Venido Ferrussola: 935,17 ptas. Cadascun.

Victor Biscató Terrades: 384 ptas.

Lluís Comajuan Pujol: 960 ptas.

Lluís Bragulat Pujol: 384 ptas.

José Ferrussola Mercè: 1728 ptas.

Núm. 130

- Mauricio Bonafós Fransús i Maurici Foulquier (Súbdits francesos): articles de caça.
- José Coll: diversos articles.

Núm. 138

- Multes:
Mauricio Bonafós Fransús i Maurici Foulquier: 236,4 ptas cadascun.
José Coll: 508 ptas

1946.

Núm. 24

- Mar Busch: contraban monetari.

1948

Núm. 30

- Citació judicial per Enrique Rodriguez Martí (Perpinyà): 10 radios.

1949

Núm. 47

- Lorenzo Tarradella Cucurella: 7,75 kg de tabac,

Núm.58

- Ramón Perarnau Pons: 2,06 kg d'agulles tèxtils.

Núm. 77

- Una ràdio estrangera.

Núm. 102

- Larrien Maurice i Lerays Phillipe: paquets de tabac.

1950

Núm. 9

- Fournier Roger: Roba

Núm. 48

- L'administració rep informacions de que lla venda de llumins i pedres d'ignició ha baixat molt i atribueixen la culpa al contraban.

1951

Núm. 72

- Maria Serrat Jea: Roba

Núm. 81

- Maria Serrat Gea multa de 550 ptas.

1953

Núm. 6

- Lucas Poderoso (Llança): 6 kg de tabac.

Núm. 11

- Llei del 20 de Desembre de 1952 sobre Contraban i Defraudació (explicada al final d'aquest apartat).

Núm. 12

- Joaquim Herrero Clavero i Ramón Martínez del Castillo Martínez (Perpinyà): carrets fotogràfics, material de ràdio i automòvils.

Núm. 22

- Josefa Bonet Arxes: 114 carrets fotogràfics.

Núm. 31

- Emilio López Jurado: una euga.

Núm. 39

- Multes:

Emiliano Cadierno, Antonio Carbonell, Ramón Martínez del Castillo i Tiburcia Mohedano pou: cas del 1947 incautació sacarina: 27782 ptas. per cap.

Miguel Rosselló Coll: 8132 ptas.

Núm. 42

- Multa per Emilio López Jurado: 15000 ptas.

Núm. 91

- Manuel Ortega Navarro: 26 kg de *puntillas*.

Núm. 92

- Mateo Locatell: 6 cavalls.

Núm. 93

- Antonio Sanchez Íñiguez: 10,48 kg de tabac,

Núm. 94

- José Mas: 10,486 kg de tabac.

Núm. 133

- Isidro i Pedro Establés Basterra: un cotxe.

Núm. 144

- Acceptada Llei de Contraban i Defraudació del 1952.

1954

Núm. 17

- Antonio Llorente Espinosa: Bici francesa.

Núm. 18

- Francisco Vidal Folguda: tabac

Núm. 29

- Multa per Antonio Llorente Espinosa: 1000 ptas.

Núm. 32

- Guido Cadarini: 10 quadres d'oli.
- Emilio Grau Tor: 2 kg de tabac.

Núm. 33

- Lluís Ferran Xifró, León Rovira Bastons, Emilio Massana Mauri, Sebastián Andreu Maruny, Vicente Farró Comas, Celestino Gomás Juncà, Andrés Pous Vallès, José Ferré Oriol i Pascual Valero Vivancos: 19053 kg tabac, 3628 kg de cafè i 20.000 ampolles de cafè

Núm. 40

- Julio Deulofeu Bofill i Enrique Mateu Aparicio: 8671,5 kg de tabac.

Núm. 41

- Bibiano Fructuoso González: tabac.

Núm. 42

- Multa Emilio Grau Tor: 151 ptas.

Núm. 43

- Bibiano Fructuoso González multa de 1735 ptas.
- Antonio Costa Cardona: 4135 kg de tabac.

Núm. 58

- Ramón Vila Noguera: 20 kg de cafè i 20 pots de <<Nescafè>>.

Núm. 59

- Pascual Pérez Calvo: 0,7 kg de tabac, 0,5 kg de cafè, un despertador i un <<Bic>>.

Núm. 72

- Marcelino Capdevila: 151 caps de bestiar oví.

Núm. 73

- Pedro Prat Masferrer: Un cotxe Peugeot.
- Guido Cadarini multa de 10013 ptas.

Núm. 76

- Miguel Rosés Dander: Motocicleta.

Núm. 83

- Felipe Benta Vilabré, Pedro Rigau Escapa, Pedro Oliveres, Leandor Santell Sanchez, Rafael Ruiz López, Juan Auladell i Marcelo Condom Bolasell (Roses): 4436 kg de tabac.

Núm. 86

- Luis Lucas del Valle: motocicleta i receptor de ràdio.
- Fritz Khun (Figueres): articles diversos.

Núm. 93

- Juan Mercader Brugat: tabac.

Núm. 105

- Miguel rosés Dander multa de 12.000 ptas.

Núm. 128

- Antonio Gómez Tabella: 108 kg de tabac.

Núm. 147

- Juan Mercader Brugat: multa de 417,2 ptas.

Núm.149

- Antonio Corts Cardona i José Soliva Oller: 60 kg de cafè.

Núm. 151

- Clara Puig Busquets: cafè i <<Nescafé>>.

Núm. 155

- Multa per Antonio Corts Cardona i José Soliva Oller de 2417,35 ptas. per cap.

Llei de Contraban i Defraudació de l'any 1952 i aprovada al 1953. Apareix relaxada en diferents números del **1953** i del **1954**. Del **1953** apareix en els números: **144, 145,146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157**; i del **1954** en els números: **1, 2, 3 i 4**.

Per ficar una mostra de la llei copiaré el seu inici en el número **144**.

- **“MINISTERIO DE HACIENDA .**

Decreto de 11 de septiembre de 1953 por el que se aprueba el «Texto refundido de la Ley de Contrabando y Defraudación».

La Ley de veinte de diciembre de mil novecientos cincuenta y dos articuló varias normas básicas o fundamentales con arreglo a las cuales había de ser modificada la Ley Penal y Procesal de Contrabando y Defraudación, de fecha catorce de enero de mil novecientos veintinueve, disponiendo también que se procediera a una nueva estructuración y redacción de esta última, bajo la denominación de «Texto refundido de la Ley de Contrabando y Defraudación».

- *Para el cumplimiento de los expresados fines, aquella soberana disposición facultó en su artículo doce al Ministro de Hacienda aparte de atribuirle otros cometidos, a los que no se refiere el presente Decreto para la redacción del texto refundido, en el que se recogieran y desarrollasen las aludidas normas modificadoras, introduciendo en él los cambios de léxico necesarios, sin alterar el fondo del concepto o precepto a que afecten, con objeto de armonizar los artículos de la Ley hasta ahora vigente con aquellos otros cuya redacción había de ser modificada o de nueva creación, e*

igualmente incorporar las normas necesarias para atribuir al Tribunal Superior de Contrabando y Defraudación el conocimiento de los recursos de alzada que se promuevan contra los fallos de primera instancia dictados por el Juzgado de Delitos monetarios en las causas seguidas por esta clase de infracciones.

- *Como así se lía hecho estrictamente, el texto refundido formado con la Ley de mil novecientos veintinueve y la de reforma de mil novecientos cincuenta y dos citadas, no ofrece otras novedades que la sistematización adoptada como clara y racional, algunos cambios de léxico y la supresión de numerosas reiteraciones de frases y conceptos, que ha permitido reducir el número de artículos, a pesar del aumento de materias que ahora quedarán reguladas en la Ley.*
- *La trascendencia de los preceptos contenidos en el texto refundido aconsejó, la petición de dictamen al Consejo de Estado, que al emitirlo, formuló algunas observaciones de detalle, que han sido admitidas. En su virtud, a propuesta, del Ministro de Hacienda, previa deliberación del Consejo de Ministros y corroirme en lo sustancial con lo informado por el Consejo de Estado,*

DISPONGO :

Artículo único. Se aprueba el presente texto refundido de la Ley de Contrabando y Defraudación. Así lo dispongo por el presente Decreto, dado en El Pazo de Meirás a once de septiembre de mil novecientos cincuenta y tres.

FRANCISCO FRANCO.-El Ministro de Hacienda, Francisco Gómez de Llano.

TEXTO REFUNDIDO DE LA LEY DE CONTRABANDO Y DEFRAUDACIÓN

TITULO PRÍMERO

Disposiciones preliminares

CAPITULO ÚNICO

Artículo 1.

1) Es objeto de la presente Ley:

- a) *La represión del contrabando y de la defraudación que se cometan en relación con los conceptos tributarios de la Renta de Aduanas; La represión de los actos u omisiones respecto de los cuales se haya dispuesto o se disponga en lo sucesivo por Leyes o*

preceptos especiales, que sean juzgados y sancionados conforme al procedimiento establecido en la presente Ley, y

- b) *El conocimiento y la resolución de los recursos de alzada que se promuevan contra los fallos dictados en primera instancia por el Juzgado de Delitos Monetarios en los expedientes seguidos por esta clase de infracciones.*

2) A los efectos de lo prevenido en este artículo, se entenderá que las disposiciones a que el mismo se refiere son las Leyes y los Decretos-Leyes. - '

Art. 2.

1) Se entiende por contrabando la ilícita importación, exportación, productos, circulación, comercio o tenencia de géneros o efectos estancados o prohibidos.

2) La importación o exportación de géneros que necesiten licencia para ser objeto de dichas operaciones, serán constitutivas de infracciones de contrabando, cuando se realicen sin haberla obtenido.

3) Se entiende por defraudación la importación, fabricación, comercio, tenencia o circulación de los géneros o efectos sometidos a pago de derechos a que se refiere esta Ley, cuando lo fueren con infracción de las disposiciones que aseguran la percepción del impuesto.

Art. 3.

Los actos u omisiones constitutivos del contrabando o de la defraudación se reputarán voluntarios, salvo prueba en contrario.

2) Las infracciones de contrabando o defraudación serán sancionadas, no sólo cuando hubieren sido consumadas, sino también en grado de tentativa.

3) Las infracciones en grado de defraudación se considerarán como consumadas, a todos los efectos legales.

Art. 4.

1) Las infracciones de contrabando y las de defraudación se clasifican, según su cuantía:

- A. *De mínima cuantía, los actos u omisiones en que el valor de los géneros, cuando se trate de contrabando, no exceda de mil pesetas, y en aquellos otros de defraudación en que los derechos defraudados no excedan de diez mil pesetas, moneda corriente.*

B. De menor cuantía, los actos u omisiones en que el valor de los géneros, cuando se trate de contrabando, exceda de mil y no sea superior a cincuenta mil pesetas, y aquellos otros de defraudación en que los derechos defraudados excedan de diez mil y no sean superiores a ciento cincuenta mil pesetas, moneda corriente.

C. De mayor cuantía, los actos u omisiones en que el valor de los géneros, cuando se trate de contrabando, exceda de cincuenta mil pesetas, y aquellos otros de defraudación en que los derechos defraudados excedan de ciento cincuenta mil pesetas, moneda corriente.

Art. 5.

1) La valoración de géneros o efectos estancados se hará por el precio de estanco y a falta en éstos de clase similares a los aprehendidos, se adoptará la valoración establecida para la clase más inferior de estanco dentro del género de que se trate.

2) Las plantas verdes de tabaco se apreciarán por el diez por ciento de su peso bruto.

3) Cuando se trate de géneros prohibidos, la valoración se hará con arreglo al valor oficial de su similares. A falta de valor oficial, se tasarán los géneros.

4) Cuando se trate de géneros o efectos comprendidos en la definición del párrafo 2) del artículo 2.º, la valoración se hará con arreglo a los precios oficiales señalados páralos mayoristas por la Junta Central de Precios; en su caso, por los Organismos que los tuvieran intervenidos, y en defecto de unos y otros, según' los precios corrientes en la localidad en que hubiere tenido lugar la aprehensión o el descubrimiento de la infracción.

Art. 6.

1) Son delitos conexos los que tienen por objeto preparar, perpetrar, ejecutar facilitar, asegurar o encubrir el contrabando o la defraudación.

2) Se reputarán tales los siguientes:

1. La seducción, soborno o resistencia contraja Autoridad a sus Agentes.

2. La falsificación, simulación o suplantación de documentos públicos o privados, de marcas o sellos oficiales e particulares y de cualquiera otro signo peculiar de las oficinas adoptado por éstas o por los particulares para acreditar la fabricación o procedencia nacional de las mercancías.

3. *El robo, hurto o sustracción de efectos estancados existentes en los criaderos, fábricas, almacenes, expendedurías u otras dependencias de la Hacienda Pública, de las entidades subrogadas en los derechos de la misma, o de las arrendatarias o administradoras de la explotación de tales efectos.*
4. *La suposición de nombre, apellidos, industria, profesión o cargo.*
5. *Las omisiones a abusos de-los empleados públicos y demás funcionarios o Agentes a quienes, con arreglo a las prescripciones de esta Ley, está encomendada la persecución y descubrimiento del contrabando y de la defraudación, en relación con los deberes que les impongan las Leyes, instrucciones y Reglamentos. Los Agentes y Comisionistas de Aduanas serán considerados como funcionarios públicos- a los efectos de este número.*
6. *Cualquiera otro delito común.*
7. *Los delitos de contrabando monetario definidos en la Ley de 24 de noviembre de 1938 y sus disposiciones complementarias.*

TITULO II

De las infracciones

CAPITULO PRIMERO .

De las infracciones de contrabando.

1) Cuando se trate de géneros o efectos estancados o prohibidos, se incurrirá en infracción de contrabando en los siguientes casos:

1. *Por cualquier acto era que inmediatamente ya sabiendas se prepare ó lleve a efecto la producción, elaboración o fabricación.*
2. *Por todo acto de negociación, tráfico o reventa de dichos géneros p efectos, se obtenga o no lucro, aun cuando procedan de compra hecha a la Hacienda pública o a las entidades subrogadas en los derechos de ésta.*
3. *Por la tenencia material de los mismos géneros o efectos que carezcan de los signos de su legítima procedencia, si no se acredita la adquisición legal, cualquiera que sea su cantidad, o cuando, teniendo los signos acreditativas de la procedencia legítima, la cantidad detentada exceda de la que para el consumo de cada persona permitan las correspondientes Leyes y Reglamentos.*

4. *Por la importación en territorio español de tabaco, el rama o elaborado, cigarrillos de papel o picadura cualquiera que sea su clase, origen y procedencia, sin haberlo presentado en Aduana habilitada para su despacho y pagados los correspondientes derechos, salvo el caso de queje, por las circunstancias que concurran en el hecho, constituya éste una infracción administrativa o falta reglamentaria, por encontrarse el tabaco en actos de fondeo o de reconocimiento de aquí pajes o en el de buhitos de mercancías presentados al despacho de importación.*
5. *Por la circulación de efectos estancados, cualquiera que sea su procedencia, sin las guías y requisitos establecidos por las Instrucciones y Reglamentos, aun cuando se haga la conducción por cuenta ajena, y cualquiera que sea el medio de transporte empleado.*
6. *Por lavar, restaurar o rehabilitar, por cualquier procedimiento, efectos estancados que hayan sido antes utilizados, con propósito de que pueda volver a serlo, y por utilizarlos después de haber sido sometidos a dichas manipulaciones.*
7. *Por la introducción en territorio español de géneros de cualquier especie cuya importación esté prohibida por las Leyes, Reglamentos o Disposiciones vigentes.*
8. *Por la circulación, negociación, tráfico y tenencia de los mismos géneros de prohibida importación, cualquiera que sea el medio de transporte empleado.*
9. *Por extraer del territorio, español, por cualquier medio o forma, géneros o efectos cuya exportación se halle prohibida por las Leyes, Reglamentos o Disposiciones vigentes, aunque la prohibición sea temporal, y por la exportación de las obras y objetos antiguos o de arte cuya exportación esté prohibida o sometida a previa autorización por disposición legal, i cuando no sean presentados en la Aduana respectiva, o cuando se presenten sin la , correspondiente guía de origen, COQ declaración falsa o alterada. En igual infracción incurrirán los viajeros cuando tales objetos sean encontrados en el reconocimiento de sus equipajes y carezcan de la documentación necesaria para que puedan ser extraídos del territorio nacional.*
10. *Por conducir en buque español extranjero, de porte menor que el permitido por los Reglamentos, géneros o efectos estancados o prohibidos, de cualquier especie, en puerto no habilitado, bahía, cala o ensenada de las costas españolas, aun cuando la*

carga vaya consignada ti extranjero, o por bordear dichos sitios dentro de las aguas jurisdiccionales españolas, en la extensión que determinen las Ordenanzas generales de la Renta de Aduanas; a menos que sea por arribada forzosa, que se justifique por razón de temporal, temor fundado de enemigos o piratas, o accidente el buque que le imposibilite para navegar.

- 11. Por alijar o transbordar de un buque clandestinamente o sea, sin el necesario permiso e intervención de las Autoridades llamadas a otorgarlo, antes o después de presentado el manifiesto, géneros o efectos estancadas o prohibidos, aun cuando el buque se halle en puerto habilitado.*
- 12. Por ocultar o dejar de manifestar, después de requerido por las Autoridades locales o funcionarios de Hacienda, alguna parte del cargamento que consista en géneros o efectos estancados o prohibidos, cualquiera que sea la cabida o abanderamiento del buque cuando la llegada de éste a puerto español (sea o no habilitado); a baja, cala o ensenada de las costas españolas, tenga lugar por avería, siniestro marítimo o arribada forzosa.*
- 13. Por cualquier otro acto u omisión que manifiestamente infrinja las disposiciones legales vigentes para los efectos y géneros estancados o prohibidos.*
- 14. 2) Tratándose de géneros de ilícito comercio, se incurrirá en infracción de contrabando cuando necesiten licencia para la importación o exportación y se realicen tales operaciones sin haberla obtenido.*

Art. 8.

1) Se reputan géneros o efectos estancados:

- 1. El tabaco y cualquiera substancia o artículo similar u preparado para el mismo uso que aquél.*
- 2. Todos los efectos comprendidos y clasificados en la Ley de Timbre del Estado.*
- 3. Los billetes de la Lotería Nacional.*
- 4. Las cerillas fosfóricas, las piedras de ignición, encendedores o cualesquiera otros objetos similares que se destinen al mismo uso.*
- 5. Los combustibles minerales líquidos y sus derivados, comprendidos en el Real Decreto Ley de 28 de junio de 1927.*

6. *Todos los artículos, productos o substancias cuya fabricación, elaboración, producción o venta se haya reservado o tenga monopolizadas el Estado, aún cuando se hallen arrendados a particulares, empresas o gremios, en virtud de contratos autorizados por las Leyes.*

Art. 9.

1) Son artículos o géneros prohibidos:

1. *Todos los que, además de los estancados, se hallen comprendidos en la disposición correspondiente de los Aranceles de la Renta de Aduanas que esté en vigor con las excepciones contenidas en los mismos, o las que se determinen por disposiciones, posteriores.*
2. *Todos los que, por razones de higiene, seguridad u otra causa cualquiera, se comprendan expresamente, por disposición gubernativa; en prohibiciones de importación, exportación o circulación, temporales o ilimitadas.*

Art. 10.

1) No obstante lo prevenido en el art. 7., no se considerará infracción de contrabando la simple elaboración de cigarrillos, aun cuando el que la verifique no lo haga por cuenta propia si se limita a efectuar el liado con tabaco y papel que le entreguen, siempre que aquél sea de legitima procedencia, que la cantidad de picadura que el elaborador tenga en su poder no exceda de un kilogramo y que el producto elaborado no se destine a la reventa.

2) Tampoco se reputará infracción de contrabando la simple tenencia material de tabacos de legítima procedencia, aún cuando en los precintos de adenda no aparezca, el nombre del proveedor, si ; justifica que, proceden de donación o regalo, se acredita la legítima adquisición por el donante y la cantidad no excede de la autorizada por los Reglamentos.

3) Tampoco, se considerará infracción de contrabando la cesión de participaciones en billetes de la Lotería Nacional, cuando se realice sin ánimo de lucro y con el propósito de repartir el importe de un billete o fracción de él entre varias personas.

(Continuará)”.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Entrevista del 25/08/2011 a Francisco Nou (79) i Joaquim Rubio (76), veïns de la Vajol.

Van néixer amb això o vas ser al créixer?

J- Nosaltres érem jovenots.

F- Quan jo vaig començar tenia 14 anys. Vaig anar a buscar paquets a França.

Sou de la Vajol de sempre.

F- Jo no però al meva mare sí, el meu pare era guàrdia civil de la república.

I éreu vosaltres els que fèieu contraban o eren familiars o així?

F- Jo ho feia però ho portava el meu oncle que va ser el que m'hi va introduir, ell ens pagava per fer-ho.

Us pagava bé?

F- Sí, per exemple a la mina guanyàvem 21 peles cada dia i aquí guanyàvem un duro per quilo i a cada viatge portàvem 30 quilos i si algú era molt fort 60. Ho portàvem lligats amb sacs.

I quins productes portaveu?

F- Sobretot peces de bicicletes, però també peces de cotxes o així.

És curiós que faltant menjar portessin això no?

F- Això ho fèiem per menjar.

I quina era la diferència de preu?

F- D'això se'n cuidava l'amo.

J- Aquest va fer molts "calers".

F- Va ser molt llest, tenia 20 persones treballant.

J- I escolta quan van enganxar aquell que el van portar a comissaria i van agafar-li tota la "mercancia" [riuen].

I sabeu les penes que hi havia?

J- No però jo me'n recordo que van portar a un home a la presó, i la seva dona va portar un cistell de menjar al frare de al presó que era l'amo i al no haver fet cap mal el treien de la presó.

És a dir era fàcil subornar-los.

F- Depenent, però per exemple la guàrdia civil guanyaven pocs diners i aquests els hi feien fer la vista grossa.

I no ho feien de bona fer per veure que la gent passava gana?

F- Pots comptar.

J- Què va, mira si jo me'n recordo que no portaven ni "traje", un mono

F- Si fins i tot els fills dels guàrdies civils eren els que anaven més malament de diners.

I hi havia delators?

F- Sí hi havia enveja.

J- A per tot n'hi ha de enveja.

I tenien recompensa?

J- Era més per enveja que per res.

F- Mira si jo recordo que un altre que era el "jefe" d'una altra organització d'aquestes va denunciar que el meu oncle tenia unes rodes per allà i quan la guàrdia hi va anar ell ja les havia anat a buscar. Llavors el meu oncle quan va veure això li va dir als guàrdies civils que ell pagava que anessin allà a enganxar-los.

Teníeu por de que us enganxessin?

F- Sí i tant.

I algun cop us van agafar?

F- No a mi no, però no hi vaig anar gaire.

I podríem dir que hi havia dos estraperlos el per sobreviure i el per fer diners no?

F- Sí és clar, els que portaven cafè era epr sobreviure i els de peces sí que eren per fer diners.

J- Mira quan baixaven a Figueres els de la Vajol la gent de Figueres ja els esperava.

I les rutes quines eren?

J- Moltes perquè les cases de pagesos eren habitades i clar ells també hi van fer diners amb això.

I era pel mig del bosc o per camins?

F- No, no, pel mig del bosc per uns camins que ells feien sempre.

I sempre era a peu?

F- Sí sempre a peu.

I on ho compràveu?

F- No ho sé, nosaltres anàvem a un mas i allà ho agafàvem que ja ens ho tenien preparat, és a dir, hi havia molta gent en aquest món. Una altra cosa és que els que anaven al davant, que eren els que guiaven, mai portaven res perquè així si venia la guàrdia civil no li enganxessin res i pogués marxar més ràpid.

Ara una altra pregunta que tinc és: si la situació tornés ho tornaríeu a fer?

F- Jo ara no perquè no puc, però de joves i tant.

J- Sí, jo també la gana "*apretava*". Aquest poble vivia del contraban i després de pagesos i així. I a més els pagesos eren els que millor vivien perquè ningú els controlava i podien estar més tranquils. Una altra cosa que fèiem era que com que aquí no hi havia pa anàvem a les Illes, a França, i portàvem pa i xocolata i així.

Era època de molta misèria no?

F- Sí noi, perquè el que no anava a les Illes no menjava pa, i llavors el pa aquí valia 24 peles el quilo d'estraperlo a la fleca i jo en guanyava 21 el quilo de jornal.

I a França quan el compràveu?

F- Allà valia a duro el quilo però jo el comprava a tres el quilo perquè anava amb la noia de l'amo de la mina i ens l'agafava una de les illes i llavors quan arribava aquella dona, agafava el seu sac i cap a casa.

J- Explica-li *lu* del general Francisco.

F- Sí doncs mira va venir a estiuejar un general i abans de que vingués la guàrdia civil t'esperava a mirar el que portaves de contraban, i a partir de quan va arribar ell li va dir als guàrdies civils que a al gent del poble que portés menjar no els hi dies res.

I de carn no en menjaven?

J- No gaire, només els conills que arreplegaves i tal, però aquí no sabem el que és passar gana però no sé com s'ho feien a les ciutats. Però aquí per exemple l'oli era de Darnius o de Biure, les mongetes de Sant Pere i l'arròs de Pals. Llavors anaven a Figueres i allà feien l'intercanvi.

O sigui la gent ho parlava?

J- Es portava parlat. A Figueres hi havia el mercat, si tenies una cosa de més es portava allà i allà s'intercanviava.

I per aquí venia molta gent de fora a fer contraban?

F- No gaire al veritat, solia ser gent d'aquí.

Bé doncs moltes gràcies de veritat i ja els hi donaré una còpia del treball si volen [riures].

F i J- De res homei que et quedi molt bé. [riures].

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Entrevistes anònimes Portbou.

1.- Primera.

-Amb què es feia contraban?

-De tot el que no hi havia aquí a Espanya. Si la Guàrdia Civil els agafava mala sort i sinó millor. Una cosa que es feia molt era portar provisions a Barcelona a través del tren, posaven les coses sota el tren i allà ho recollien. La majoria del contraban es feia de cafè i de personal. Es passava o bé per tren o bé a l'esquena. El contraban més important era el de persones. També n'hi havia un altre que feia el contraban de diners, agafaven els francs i feien el canvi guanyant la comissió i així es feien molts diners, fins i tot els hotels demanaven que els paguessin amb francs. Una vegada els alemanys, que robaven, passaven per aquí baix a buscar provisions i a canvi et venien el pa de motlle que robaven a França. Així estaria tot el matí però no tinc temps noi.

-Moltes gràcies.

2.- Segona.

-Què em pot explicar de l'estraperlo i el contraban?

-La gent anava a França i compraven el cafè i quan passaven la frontera amb tren el tiraven a les vies, i d'allà a la casa gran i allà tot desapareixia. Una altra cosa curiosa és que la gent que treballava a la Renfe portava molts de foradius a les bates blaves i carregaven tot el que trobaven al tren per després vendre-ho o bé aquí o allà.

- I els sortia a compte comprar aquí i vendre-ho allà?

-És clar, i tant que sí. I no saps pas la gent que s'ha fet rica aquí havent fet contraban. Quan venien els que treballaven a la vinya a França carregats de bitllets de francs, no saps la quantitat de gent que hi havia canviant-los aquests bitllets per pessetes.

- I ja els sortia a compte canviant-los els diners, els francesos eren burros..

- No, perquè s'hi anaven a un banc els cobraven més comissió.

- **Però per tant tot el contraban es feia amb el tren no?**

- Sí, tot, ells agafaven el que en deien "retorn", anaven teòricament buits i tornaven carregats.

- **Moltes gràcies i adéu.**

- De res i sort.

3.- Tercera.

- **Quines estratègies hi havia per pal·liar el contraban?**

- El que es feia era que els guàrdies civils inspeccionaven totes les parts de sota del tren i una altra cosa curiosa és que a les barques del port els treien els remos a la nit perquè així no podien sortir sense que n'assabentessin. Però bé tot això era per l'estraperlo gran però l'altre contraban o estraperlo era la de gent que anava d'una banda a l'altre amb poca cosa.

- **I vostè sap com s'organitzaven aquests contrabandistes?**

- Jo no ho sé, però t'explicaré un cas curiós, tota la vida a casa meva hem fet begudes refrescants, i el meu avi el van venir a veure unes representacions, i una d'elles, la Seita va comprar una màquina per a "embotellar" i aquesta casa es va posar d'acord amb un taxista i cada vegada que anava a França portava una peça amagada al taxi fins que al final va portar tota la màquina.

- **Que curiós [riures].**

- Bé, espero que t'hagi servit d'alguna cosa.

- **I tant moltes gràcies.**

4.- Quarta.

- **Hem podria explicar anècdotes sobre l'estraperlo i el contraban i una mica com funcionava?**

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

- Sí. Del que més me'n recordo és de que els guàrdies civils s'emportaven part del que trobaven del contraban, per tant hi havia els que buscaven fins a més no poder, ja que així guanyaven diners en forma de "comissió", o hi havia els que feien la vista grossa perquè hi guanyaven alguna cosa, o bé amb suborns en el mateix moment o bé amb suborns pactats. Llavors del cas més curiós i del que se'n va parlar més que jo recordi, és en el que van trobar 2000 rellotges suïssos de bastant qualitat i se'n va sentir molt a parlar perquè els guàrdies civils que els van descobrir es van fer verdaderament d'or [riu]. Un altre cas que és molt curiós és que un cop que es van passar dos vagons sencers de pebre i els hi van intervenir, l'hi van dir a l'amo si els venia i anava dient que no, però al cap de 15 anys d'estar en un magatzem l'amo se'n va desentendre i el van repartir, jo me'n vaig emportar mig sac.

- Coneix altres casos més "importants"?

- La resta de casos no me'n recordo molt però el que més se solia passar era el cafè i després altres aliments de primera necessitat.

- Coneixes la forma com s'organitzaven?

- Hi havia un "jefe" que els hi deia a quin lloc i a quina hora havien d'anar a buscar la "mercancia" i llavors li portaven i ell la distribuïa, però el que passava és que d'aquests se n'enganxaven molt pocs i són els que realment van fer molts de diners. Ostres, però ara que me'n recordo, hi va haver un cas a Sant Pere Pescador que no sé quina "mercancia" portaven per mar, i al voler-la descarregar a la platja amb dos camions, se'ls van enfonsar els camions a la sorra i els van enganxar [riu].

- [ric] Finalment, què creu, que el contraban era de supervivència o era una forma d'especulació?

- El que era més gran sí que era per especular però al resta era simplement per sobreviure.

- **Bé moltes gràcies i fins aviat.**

Entrevista del 18/11/2011 amb Pere Paller, veí de Peralada de 83 anys.

Hola Pere, més que res el que m'interessaria que m'expliquessis són anècdotes, preus que hi havia, les rutes i aquestes coses. Què me'n podries dir?

Hola, està bé ho intentaré recordar perquè és difícil però mira per exemple si el pa valia 2.25 el kg el venien tres vegades més car.

Solia ser sempre el triple?

Sí sempre solia estar sobre aquesta base. Llavors per exemple una de les coses que es feia més contraban era amb la farina, fins a l'extrem que a les *panadaries* els donaven un *cupò* de farina perquè estava controlat. Doncs per exemple el que feien molts flequeres era que si havien de fer sortir 120 kg de pa pel racionament, feien més kg de pa perquè especien la massa i llavors aquest pa era el que venien d'estraperlo. Ho feien posant més aigua o així. Una altra cosa que feien els flequers, que són els que van fer la barba d'or, era que per exemple els hi sobrava farina, i si ells havien de subministrar 120 kg de pa i n'havien fet 130 al dia següent es guardaven la farina que els sobrava i la venien d'estraperlo.

Sí que es veritat que sempre hi sortien guanyant.

Si noi, però llavors l'estat que era molt "pillo", hi havia els del 40%, que volia dir que si els denunciaven i els trobaven li feien pagar de multa el 40% del que els hi trobaven.

Ostres, deu ni do, i una altra cosa que deien era que els pagesos...

Sí, sí, i tant, els pagesos tenien les produccions, sobretot les de blat, que les havien de declarar però si en declaraven 20 volia dir que n'havien fet 40 i això és el que venien d'estraperlo.

Els que ho controlaven era el Servicio Nacional de Trigo no?

Exactament. Una altra cosa que passava, era que als molins també hi molien blat d'amagat i demés. I una anècdota molt bona és que en una estació en la que es portava vi en bocois, i llavors els portaven a l'estació, però en un pagès no se li acut res més que ne comptes de posar-ho vi i va posar blat.

De veritat?

Sí sí ja havia concertat a compra i la venda i tot. Però clar la gent que ho controlava allà, els empleats de la Renfe, portaven unes cosetes però obrir-ho dissimuladament i emportar-se'n una mica de cada bocoi però és clar quan van obrir aquesta van veure que només els hi va sortir blat.

I que li va passar a aquest home?

Espera't, ells van tornar-ho a tapar i van dir al superior escolti aquest bocoi va un so estrany i no se què, és clar no es van mullar les mans, i sí ho van mirar i a aquest home el van castigar.

El que també m'agradaria saber és que hi havia pobles que hi havia coses més bones que d'altres, no sé per exemple m'han dit l'oli de Biure i anaves allà a canviar-ho i tal.

Sí senyor, però també amb el que es canviava molt era amb roba perquè hi havia molta misèria i no hi havia menjar per intercanviar i ho feien amb roba, això sobretot passava amb la gent de Barcelona. Això és una simple supervivència.

I del contraban què me'n pot dir?

Ostres aquest tema.. (riu). Bé doncs com que aquí, ja ho podem dir, va guanyar un bàndol, des d'Europa ens van fer un buit i no volien comerciar amb nosaltres. Què passava també, doncs que a la frontera quan faltava alguna cosa i no es podia exportar doncs anaven a França i al portar-ho aquí ho venien molt més car. Això és el verdader contraban.

Interessant, i també m'agradaria saber les rutes, què me'n pot dir?

Sí, el que passava és que la majoria de gent que el feia era gent de la zona i es coneixien tots els camins que la resta de gent no coneixia.

I llavors, d'aquí Peralada vull anar a canviar alguna cosa amb algú de Biure, per on passava?

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Doncs òbviament t'havies de buscar camins poc transitats per on no passés gent perquè si t'enganxaven ja rebies. Passaven per camins desconeguts.

I també eren importants les cases de pagès no?

Sí perquè la gent si sentia més còmodes i més lliures. Però llavors l'altre problema era pujar al tren, perquè a l'estació no es podia pujar però ja hi havia com pactes i el tren anava més lent durant una estona perquè la gent pogués saltar amb el tren "en marxa".

I de suborns, els casos més importants.. què en coneix?

Ostres deixem pensar perquè tret del que t'he explicat ara no me'n ve cap al cap. Però mentrestant llegeix-te això que et serà d'ajuda, hi diu que els productes més demanats eren farina, sucre, cotó per fer roba i oli. Altres: tabac i alcohol, és a dir productes prohibits per al llei. Però el que sí que crec és que d'aquest tema no s'ha escrit gaire.

Ja li asseguro jo que molt no (riem). El que sí m'agradaria preguntar-li és que succeïa amb el bestiar?

No ho sé ben bé però segur que tenien el seu "xanxullo". Jo el que conec són casos de flequers perquè hi treballava. Una cosa que va passar va ser que a la meva mestressa la van enganxar els del 40% però va moure fils i al final li van treure.

Ostres, que corromput que estava tot. Però passava amb els guàrdies civils.

Sí, però per exemple ells no eren corromputs però els pagesos els convidaven a esmorzar i tal i ja feien la vista grossa (riu).

Una altra cosa que li volia comentar i ja epr acabar era d'on treien els diners al gent per fer-ho, d'estalvis?

Sí... perquè clar la gent solia cobrar 8 pessetes i el pa d'estraperlo ja en valia 10 per tant era estalvis però el que va passar és que molta gent va marxar a viure a l'estranger.

Bé, moltes gràcies per haver-me atès.

De res i ja saps per qualsevol cosa pots comptar amb mi.

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

Entrevista del 18/11/2011 a Maria Rosa Romero i Miquel Teixidor, veïns de Peralada de 78 anys.

Bé, simplement m'agradaria que m'expliquessin anècdotes i dades que puguin conèixer sobre l'estraperlo i el contraban.

R- Bé el meu pare era Guàrdia civil i ho era en època de molta misèria i respecte a l'estraperlo i el contraban ell feia els ulls grossos perquè així al gent li donava una mica de coses. També quan sabia que algú vindria a fer algun registre al meva germana gran anava a avisar a tothom que amagués les coses il·legals. I aquesta era la manera com teníem més coses perquè la gent agraïda li'n donava. Llavors una anècdota curiosa és que quan jo era pertita i anava a l'escola, hi havia aquest "ambientillo" i en una redacció vaig posar: "*Las gallinas ponen huevos que se cambian por arroz*". [riures]. Això és tot el que puc comentar.

Però no m'havia dit que havien matat el seu oncle fent contraban.

R- Sí és veritat, se m'oblidava, el meu oncle de Vilamenisclle feia contraban i la seva dona i la dona del guàrdia civil no es suportaven bé. I com que la dona del guàrdia civil tenia de tot i la dona del meu oncle no, ella el va forçar a fer contraban. Quan les coses li anaven bé, ja que feia contraban de muntures d'ulleres, la dona del guàrdia civil se'n va donar compte del que passava i li va dir al seu marit i quan aquest va enganxar al meu oncle el va disparar i el va matar.

Què més em podria dir?. [riures].

R- A sí, ara m'ha vingut al cap que quan jo vaig anar a viure a Barcelona per estudiar, el meu *tiu* tenia una fleca i feia pa blanc només per els cases riques i jo havia d'anar d'amagat fins les cases des rics i donar-los el pa.

Recorda el preu al que els hi venia i al que ho venia normalment a la fleca el seu oncle?

R- A aquestes cases riques jo els cobrava 13 pessetes però no sé a quan ho venia a la fleca el meu oncle.

M- Bé ara te n'explicaré jo alguna. N'hi ha una que és del seu pare (Maria Rosa). Hem de partir de la base que era un moment molt difícil i per això feien els ulls grossos. Fins i tot en una ocasió es trobaven en un control de la Guàrdia civil i van passar uns en bicicleta i no van

Estraperlo i Contraban a l'Alt Empordà

---

fer cas a *l'alto* que els hi van cantar, i llavors van *arrollar* al teu pare i se l'hi van trencar tres o quatre dents i els hi va dir: "*Donde vais desgraciados, iros venga rápido*". [Riures]

I vostè, què me'n pot dir més?

M- Jo el que et puc dir és que en aquests temps difícil, la meva mare també feia estraperlo i anava fins a Barcelona amb el tren, en que tothom i col·laborava ja que el tren arrancava més lent i tal, amb poquetes coses amagades i quan arribava a Barcelona ho venia, perquè allà tenien diners però no coses per comprar, llavors com que li pagaven bé tornava a agafar el tren i no parava a Peralada sinó que ja anava fins a Cerbere i allà comprava pa blanc, que aquí ni s'olorava i ens el portava. Llavors em feia anar a berenar a dalt perquè ningú ho veies. Perquè el pa d'aquí, que et donaven amb la cartilla de racionament, era pa de blat de moro que quan el feien només els hi creixia dos dits.

I no em va comentar que ningú volia tenir coses a casa?

M- A val, això va ser al final de gla guerra que hi havia un general d'intendència i quan van marxar els soldats quan estaven acorralats, li va oferir a la meva mare sacs de menjar i demés com a "agraïment" però com que van fer córrer el rumor de que si a algú l'enganxaven tindrien represàlies no va voler res. Fins i tot van voler donar un cotxe però el van fotre "dalt a baix" perquè ningú el volia.

R- Però és clar Xavier, nosaltres érem petits i no ho recordem molt bé igual que quan tu tenies 8 o 9 anys no ho recordes.

M- Això també passava perquè als soldats els hi donaven molt d'arròs però no ous i llavors canviaven l'arròs per ous a els cases.

R- Jo també tinc un record de quan anava a Barcelona també portava patates a una maleta per intercanviar-los a Barcelona, i em deien que sobretot els amagués, perquè els guàrdies civils ho registraven.

Aviam hi ha alguna cosa més?

M- Bé sí, quan jo estava al servei militar hi havia un noi que feia contraban i es va fer d'or, fins que el van atrapar i llavors se'n penedia molt, sort que jo no vaig acceptar quan em va oferir col·laborar amb ell. A sí, i una altra cosa curiosa és que al teu pare Maria Rosa, és que en un control van parar un camió i els hi va donar dos sobres i els va dir que fessin la vista grossa, però no ho van acceptar i el van portar a comissaria. Llavors l'home va parlar amb el comandant general, i quan va sortir de parlar el general els va dir: "Acompanyeu aquest home i que ningú el pari". Llavors l'home del camió els va dir que portava 20.000 pessetes per cadascú, cosa que guanyaven en uns 6 anys, però al final s'ho ha quedat el general perquè jo venia amb ordres de més a dalt.

Bé moltes gràcies, m'han estat de molta ajuda.

R i M- De res fill, que et quedi molt bé